

BAJAI HONPOLGÁR

2010. január

XXI. évfolyam I. (231.) szám

Ára: 250 Ft

Egészséghezó megcsapatás

A bajai Tűr István Múzeum kötélékébe tartozó bajszentistváni Bunyevác Tájház megnyitásának 30 éves évfordulójára szillett egy időszaki fotókiállítás „Vetettektem anno ...” A fényképezkedés alkalmát a bunyevácok körében címmel. A kiállításon olyan felvételek láthatók, amelyeket hivatásos szakfényképészek készítettek az 1900-as évek elejétől a század közepéig terjedő időintervallumban. A Bajs környéki bunyevácok a szaxadelán város központjában lévő Goldstein, későbbi Nesselroth műteremben „vetették le” magukat.

A felvételek megőrizték több helyi népszokást is. Előkerült például egy, az aprószentek napi (december 28.) korbácsolásra emlékeztető jó minőségű felvétel az 1910-es évek második feléből. A fényképen négy tizenéves legény látható ünnepi viseletben, kezükben rozsmaringágaktól burjánzó kalapjukkal. Karjukon, hónuk alatt pedig a suprika, vagyis a fonott korbács, aminek fontos szerepe volt a szóban forgó napon. A suprikát általában nyolc szál hántolatlan fűzfavesszőből fonták, de kisebb gyermekek részére gyékényből is készíthették.

A Krisztusért mártírhalált halt betlehemi kisdédek emléknapján a bunyevác legények felkeresték lányismerőseiket, akiket vesszőkorbácsnikkal megcsapkodtak, meg-suprikáltak, és jobbára ezt mondták: „Áldásos légy, keléss ne légy, káposztába sok húst tégy!” A lányok ezt a „nemes gesztust” szíves seLYemszokgokkal honorálták, amit minden legény a korbácsa végéhez kötött vagy fűzött. Elképzelhető, hogy az idősebb asszonyoktól pénzt is kaptak a legények, és ebből fizették a fényképezés díját.

A szokást a környékbeli magyar falvak lakói is ismerték, gyakorolták. Szerencsén szomszédasszonyom még emlékezett rá, hogy gyerekkorában, a 20. század közepén ezt mondták neki: „Engedje az én Istenem,

Bunyevác legényeké suprikálás után (1910-es évek)

hogy még több aprószentek napját is megéj, erőben, egészségben! Jó szívű légy, jó fonó légy, káposztába sok húst tégy, keléss ne légy! Apádnak, anyádnak szót fogadj, ahova küldenek, szaladj!”

A felet említettek alapján elmondható, hogy Baján és környékén az ünnepnek egyfajta egészség- és termékenységvárakzó jellege domborodott ki.

Napjainkban a közösségi kapcsolatrendszert erősítendő egyre több család, kisközösség, társadalmi csoport igyekszik visszanyúlni az egykor virágzó népszokásokhoz. Próbálja azokat 21. századi keretek közé illeszteni. Bizunk benne, hogy egyszer aprószentek napja is előkelőbb helyet kap majd az esztendő jeles napjai között!

Kothencz Kálemen

Városi kitüntetések

A képviselő-testület december 19-én tartott ünnepi ülésén az alábbiak kaptak kitüntetést és kitüntetést díjat

Mezei Lajos
Baja Város Díszpolgára kitüntetést cím
(posztumusz)

Schmidt Atal
Baja Város Díszpolgára kitüntetést cím

Hosszú Katinka
Baja Városért kitüntetést cím

Kereskedő Zoltán
Baja Városért kitüntetést cím

Kovanczné Szita Anikó
Baja Város Közszelegelőért kitüntetést díj

Dr. Böngyök Árpádné
Baja Város Oktatásáért kitüntetést díj

Egyed Istvánné
Baja Város Oktatásáért kitüntetést díj

Liszt Ferenc Alapfokú Művészetoktatási Intézmény Tanestülete
Baja Város Kulturájáért kitüntetést díj

Göböl Vilmosné
Baja Város Egészségügyéért kitüntetést díj

Dr. Szilaha Gyula
Baja Város Egészségügyéért kitüntetést díj

Bátori Magdolna
Baja Város Sportjáért kitüntetést díj

Kenyeres Zoltán és Kenyeres Imre
Baja Város Fejlesztéséért kitüntetést díj

Szabó Hajnalika
Baja városában végzett szociális munkáért kitüntetést díj

Schmidt Károly
Baja Város Közbiztonságáért kitüntetést díj

Kubatov István
Baja Város Kisebbségeiért kitüntetést díj

Vitéz Rutay István
Az 1956-os forradalom Emlékéjé

Bakos László
Baja Város Polgármestere Kitüntetést Díja

Gergely József
Baja Város Mestere (posztumusz)

Baja polgármestere volt

Miután városunk elnyerte az önálló törvényhatósági jogot, első polgármesterének dr. Hauser Mórt választották meg, aki 1874-1882 között töltötte be ezt a tisztséget. Utána – 1882-1892 között – Dreacher Ede következett, majd a Rimaszombaton 1860-ban született dr. Hegedűs Aladár választották meg a polgármesteri feladatokat ellátására.

Hegedűs Aladár középiskolai diák Kassán, Lőcsén és Nagyszombaton volt, a felsőbb jogakadémiát Kassán, a tudományegyetemet Budapesten végezte, ahol az államtudományi és jogi fakultáson doktorált. Ugyancsak a tudományegyetemen számviteli és pénzügyi szakvizsgát is szerzett.

Az alapos felkészültségű, fiatal jogi doktor tiszviselői pályáját fogalmazóként kezdte a fővárosi pénzügyigazgatóságon, illetve a pozsonyi adófelügyelőségen. Néhány évi működése után Paracetich Pély, városunk főispánja meghívta a Baja város pénzügyeit intéző főszámvevői hivatal élére. A szakavatott dr. Hegedűs 1888-ban az ajánlatot elfogadta. Ennek minden bajjai is örülhettek, mert alapos tudásával, sokoldalú képzettségével csakhamar megnyerte a polgárság szeretetét, így 1892-ben egyhangúlag, általános taps és éljenzsé között a város első emberévé és árvaszéki cinikévé választotta a közgyűlés.

Engedve a közakaratraik elvállalta a nagy kötelezettségekkel járó polgármesterséget. Megbízása idején rendezte a város ki-egyzensúlyozatlan pénzügyi viszonyait, nyilvántartásait és számvitelét. Neki köszönhető többek között, hogy a városi kórház költségeit jórészt a kincstár fedezte. Az is, hogy a Baját övező védőtűzéseket (tetemes kiadásoktól mentesítve a város) az ármentesítő

társulathoz csatoltatta. Közutakat is rendeztek, további érdeme az a 200 000 forintnyi összeg, melyet a közgyűlés kulturális célokra szavazott meg javaslatára. A város vezetőjeként csaknem valamennyi közhatalú egyesület és intézmény élére állt.

Hosszasan sorolhatnánk a csendben dolgozó, puritán jellemű polgármester érdemeit, aki a békeség embere volt, minden bajának egyformán akart atyai vezetője lenni. Felelősségteljes közéleti tevékenységének ideje alatt kijutott részére a gúncoskodásokból és az igazságatlanságokból is, de ezek nem kedvetlenítették el. Agitált, dolgozott a közjó érdekében. Buzgalmaának gyümölcseit nemcsak a városban, hanem magasabb helyen is elismerték.

Baján nőtül, Szutrély Lipót lányát vette feleségül. Ernő fiuk az első világháborúban életét vesztette.

Dr. Hegedűs polgármestersége 1914-ig tartott. Megrendült egészségi állapota miatt – még egy új városi tisztújítás ideje előtt – nyugalmomba vonulását kérte. Ennek a kérésének a törvényhatósági bizottság rendkívüli ülése helyt adott, teljes fizetésével nyugdíjazták, érdemeit elismerték. Így megszűnt a város tényleges feje lenni.

Oththonuk Baján előbb a mai Szentháromság tér 11. számú épületében, majd a Szent Antal utca 49. számú házban volt.

Bánáti Tibor

Adalék iparfejlődésünk aranykorának történetéhez

A Tungram, melynek agóniájáról a saját bőbeszeden informált, százötvenhárom éves múltja tekint vissza. A több üzem füzijéből 1896-ban létrejött Egyesült Izzólámpa és Villamosság Rt. fél évszázad alatt világviláglatt, a magyar tudományos és technikai alkotóerő büszke szimbólumává vált. Hogy miként hanyatlott kontár és méltatlan kezekben, megdőbvenve személfelhők napjainkig.

A felvilágosított korszaka egy nagy ipari kapitány kiváló intuíciójának és üzleti szellemének, másrészt az egymás nyomdokba lépő tehetséges fizikusoknak és elektromérnököknek köszönhető. Az 1872-ben Assackirtón (Nyitra megye) napvilágot látó Asschner Lipót nem szerencsés körülmények között született gyermek. Apjának, a szegény falusi zsidó asztosnak jóvedelméből csupán négy polgári iskolai osztály elvégzéséért jutott. A kereskedő szakmát választó ifjú csak hosszú vergődéssel jut el az Egyesült Izzóba. Kistisztviselőként kezd, és fokról fokra emelkedve 1918-ban kerül a vezérigazgatói székbe. Bár a vesztett háború az országot az általános válság állapotába taszítja, az Izzólámpa Rt. ekkor indul meg világszerte hódító útján. A végül határozott főt foglalkoztató újpesti gyár nemzetközi súlyát érzékelteti a következő tény. 1924-ben megalakult a nemzetközi Izzólámpakartell. Létrehozásában Asschner kezdeményezésének döntő szerepe van. Őt tagja az amerikai General Electric, a holland Philips, a német Osram, a francia Compagnie des Lampes, valamint a Tungram névre átkeresztelt Egyesült Izzó.

Asschner Lipót

Nem afféle gitegyetléről van szó, hiszen a résztvevők az elektrotechnikai ipar élénjáró, legnagyobb termelési kapacitási vállalatai. Nos, ebben a tekintélyes szervezetben Asschner több alkalommal tölti be az elnöki tiszteket. A Trianonból megyomenorított kis ország tehát fejlejt egy olyan nagyüzemet, mely egyenrangú partnere a legjelentősebb ipari hatalmak azonos műfajban dolgozó óriás vállalatainak. Az eredmény természetesen nem az autodidakta Asschner kiváló üzleti érzékén, netán önadministráló képességén nyugszik. Vizsgáljuk meg a tudományos-műszaki alapokat is.

A vállalat vezetői mindenkor nagy érzékenységet mutattak a magyar találmányok gyári úton történő hasznosítására. 1906-ban gyártani kezdik a Winkler által egy éve szabadalmaztatott, wolframszálas, tökéletesített Izzólámpát. Asschner vezérigazgató az üzemet kutatólaboratóriummal okosan figyelmeztet tanácsadója, Pfeiffer Ignác professzor útbaigatásaira. Nem meglepő tehát, hogy a kutatásintézet munkatársainak névsora valóságos plejádót alkot a kor tudományos kiválóságaiból. Csak ilusztrációként: itt tevékenykedik Selényi Pál, Bródy Imre, Bay Zoltán. Megemlíthetjük, hogy egy ideig itt dolgozik a későbbi Nobel-díjas Gábor Dénes is.

Rövidesen bebizonyosodik, hogy a Nyitrai megyei szatcsőgyerek szűkefélőmennyiségűjétől hajlanóságja nem különcködő hobbi, hanem bölcs előrejelítés, mely gyakorlati hasznót jövendalmaz. 1930-ra ugyanis lejár a wolframszálas izzó szabadalmi védettsége. A gyárnak hasonló minőségű terméket előállító konkurenssekkal kell megküzdnie a vásárlókért. Kivánatos tehát új, tökéletesebb fényforrások előállításával megtartani a piaci pozíciókat. Még ebben az évben jelent be a gyár egyik mérnöke, Bródy Imre, a kriptonógéne vonatkozó szabadalmát. A hagyományos izzók nitrogén töltésűek voltak. A kis atomstílyú gáz csak korlátozottan mérsékli a kétezer fók felett lévő fém párolgását, és a drótszál elvékonyodása következtében a lámpa kényszered. A nehézségesgát, a kripton Ramsay 1898-ban állítja elő cseppfolyós levegő desztillálásával. Betölti a periódusos táblázat 36-os rendszámú helyét, és meghatározza az új nemesgáz fizikai tulajdonságait. A jövevény iránt azonban sem a tudomány, sem az ipar nem mutat érdeklődést. A nagy ritkán jelentkező vásárlókat kielégíti az egyetlen németországi labora-

Bródy Imre

tórium termelőse. Érthető, hogy ára magas, kétezer márkát léterenként. (Ez kb. fél kilo szénarany értékének felel meg.)

Bródy a lámpa burját kriptonnal tölti fel. A 84-os atomstílyú nehézségs a fémzárd párolgását lényegesen lecsökkenti. Az izzó élettartama megnő, fénye kellemesen fehér, hűtőfokú mintegy kétszerese hagyományos társának. Azonban számos találmány sorstápceséltelbi meg az a hátrány, hogy tömeges ipari előállítás segítségével sem lehet az árat mérsékelni. Az előzetesen elmondottakból viszont következik, hogy Bródy lámpájának prototípusai is mérgezőra példányok. A laboratórium agytrüszje azonban nincs híján a találmányágnak. Polányi Mihályval együtt kifejlesztnek egy olyan eljárás, mely alkalmas a kripton nagypipari előállítására. A második találmány a gáz világszerte árát kétezerlitérről tizenbét márkára szorítja le. A kiváló paraméterekkel bíró Bródy-lámpa most már eredményesen hódítja meg a világpiacot.

A kriptongyár (a világ első ilyen típusú üzege) Ajkán épül meg. Mivel elektromos energiájágye hatalmas, egyidejűleg felépítenek egy nagy teljesítanényú erőművet. Viszont a gőzurbinká táplálásához foszilis energiáhozordozó kell, ezért megnyitnak egy napi száz vagon szén termelésére képes bányát. Figyeljünk jól az eseményorra! 1936-ban a magyar gyár egy korszerűségét veszto termék előállításának visszaszorulására nem tömeges munkáselebecsánással válaszol. Sőt! Új találmányt fejleszt ki, és segédüzemet megnyitásával sok száz új munkavállalót juttat tisztességes megélhetéshez.

Az izzólámpagyártás fejlesztésén túlmenően a Tunggram nagy sorozatban állít elő modern, többrétegű elektroncsöveket is. A vállalat gazdasági súlyát mutatja a következő, 1938-as adat. Huszonhárom millió izzólámpát és kétnemillió-százezer elektroncsövet szállít külföldi, főként német, angol és kanadai piacokra. A termékek értéke meghaladja az ország teljes mezőgazdasági exportbevételét.

A kutatólaboratóriumnak elsősorban a gyár termékfejlesztését kell szolgálnia. A nagyvonalú, széles látókörű Aschner azonban hozzátárthat ahhoz, hogy a munkatársak szabadidejükben a gyár eszközeivel önálló kutatásokat folytassanak. Bay Zoltán így alkothatja meg részecskekézműllőjának prototípusát. Ezt majd amerikai emigrációja idején fejleszti az atomfizika egyik nagy teljesítményű mérőműszerével. A professzor – katona megbízás alapján – 1942-ben megkezdi radarkészüléke kifejlesztését. Mivel az angolszások több mint tíz éves előnyvel bírnak, a magyar rádiólokátor jeladó berendezése meg sem közelítheti technikai színvonalukat. Ezt felismerve Bay gyorsan vált irányt, és a készülő fejlesztést kezdi tétellestenni. Változtat a program célkitűzésén is; a radart őrüktávítás kívánja alkalmazni is. Tudtán kívül az amerikai haditengerészeti kutatólaboratóriummal áll versenyben. A tengeren túli konkurencia adótejesítménye háromezerszerese az üpési gyár tetőjén feleltett berendezésének. A visszavert jelet felfogó eszköz azonban több százszor érzékenyebb az amerikai műszernél. Így történhet meg, hogy 1946. február 6-án, mindössze egy hónap elmaradással Budapesten is detektálnak Holdról visszavert radarjelet. A tudománytörténeti munkák a két eredményt egyezrangú teljesítményként minősítik.

A történelem viharai a Tunggram kutatólaboratóriumát elpusztítják, vezérkarát pedig szétszórják. 1944-ben, Magyarországon német megszállása után, megkezdik a zsidók elhurcolását. A Tunggram a németek számára is fontos hadiüzem, hiszen itt gyártják a katonai rádió adó-vevők elektroncsöveinek jó részét. Bay – aki ekkor már a vállalat tudományos igazgatója – közli a Budapestre akkreditált német ipari bizottsággal: a termelés fenntartásához szüksége van a laboratórium tizenkilenc zsidó szakmáestis mérnökére és technikusára. A náciak engedni készülnének, az amnezia azonban nem terjed ki a családtagokra. Bródy nem vállal meg szeretetből, követi őket a koncentrációs táborba és a halálba.

Bay Zoltán

Aschnert még márciusban letartóztatják és Mauthausenbe deportálják. Felesége megmenekül, mert Bay Zoltán, egy elhunyt rokonának iratát felhasználva, hamis okmányokkal látja el. Mivel tartania kell a felismeréstől, a professzor sógorfője ad számára bővívellet. Férje kiszabadulása érdekében Bay és Jankovich igazgatók titkos és szíves tárgyalásokba kezdenek. Az SS főemberei ma még úgy élenek és halálnak, azonban tartaniuk kell hatalmuk semmivé foszlástól. Ideje a még hasznos befolyást értéklő javakra konvertálni. Az első lépésben a budapesti ipari komisszió vezetője, a kulcsember a mauthauseni tábor SS parancsnoka, az utolsó közvetítő egy Bernbe akkreditált náci diplomata. Kitaró alkudozás után a vezérigazgató váltosgdíjat szívesen svájci frankban határozzák meg. Az összegről szóló csekket Grod igazgató (a Tunggram svájci képviselőének vezetője) csak akkor adja át a német diplomatának, ha Budapestre is megbizonyosodtak arról, hogy „Lipót bácsi” már Helvécia szabad bevezetőjét élvezi. A német hírlanc jelez: Aschner átértékelt a svájci határon. Megkapják saját cégük táviratát is: „A fluoreszcens lámpaszállítmány megkezdett. Lipicsók.” Az óvatossá Bay és Jankovich azonban gyanakszik a furcsa aláírás miatt. Nem az történt-e, hogy egy náci ügynök adta fel az 5 virágnyelvűkön fogalmazott üzenetet, és csak a szíveszer frankot akarják megkaparintani? A rejtélyt Aschnerrel fejtje meg, aki sírva borul a Bay által megmutatott táviratra. Éppen a „Lipicsók” bizonyítja, hogy férje már Svájcban van. A takszerekos milliósos ugyanis mindig így írta alá a családjának szóló táviratokat. A „csókol Lipót” ilyen rövidítéssel egy szó posta díját spórolta meg.

A háború után a Tunggram vezérigazgatói székebe nem kerül Aschnerhez hasonló formátumú személyiség. A zsidó és vörös diktatúrával egyaránt szemben álló Bay Bácsba menekül. A Kutató megritkult tőrszámára szétszórta, a szellemi alkotóműhely elveszti rangját, kreativitását.

Az 1989-ben megjelenő új gazda, a General Electric – mely a Horthy-korszakban csak rész tulajdonos volt – ma már szuverén módon rendelkezik a nagy múltú vállalat felett. Az érvelés, mely szerint egy gyártmányfajta előállításának megszüntetése munkások ezreinek elbocsátását vonja maga után, elfogadhatatlan. A huszadik század második fele ugyanis az elektromosság alkalmazásának és az elektronika páratlan fellendülésének hozta meg. Tálalmányok szízei indultak világhódító útra, és egyes termékek millió, sőt milliárdos példányszámokban fogytak a piac. Gondoljunk a televízió, a mobiltelefon, a számítógép, a laptop, az elektronikus képrögzítő fényképezőgépek elterjedésére. Móló fogyasztó a repülőgép-, rakétagyártás és őrükítés is. A gépkocsipár már egy közepkategóriás autó előállításánál két tucatsal több olyan elektronos és elektronikus elemet szerez be, melyet harminc éve még nem ismertek vagy nem alkalmaztak. (Pl. az ABS-rendszer, mely szellemes és boyonult elektronika.) Másrészt a hordozható eszközök elektronos táplálása olyan iparágak fellendülését hozta, melyek fejlődését 1940-ben már lezártnak vélték. Úgy tűnt, hogy a technikának két fajta akkumulátoron és egy galvánelem típuson túl nincs szüksége más kémiai eredetű energiatáplálásra. (A galvánelem vissza nem fordíthatóan elhasználódik, az akkumulátor újratölthető.) A zsebrádió, a mobiltelefon, a szívritmusmérők és számos termék a kémikusokat, fizikusokat és atommérnököket miniatűr méretű tépegyesek kifejlesztésére inspirálta. A sok szálfele galvánelem és gombakkumulátor gyártása szíveszernek biztosít megélhetést.

Csupán egy részét említenek meg azoknak a területeknek, melyek új gyártmányok bevezetését teszik lehetővé. A magyar érdeket elvárható tisztességgel képviselő amerikai vezetési bőséges kinalathó választva indíthatna gépsorokat a tétlenné váló munkásokkal foglalkoztatására.

A szízesos elmaradást és a nehézségeket leküzdő akarat sikerére nemcsak az egyesült államok mutat példát. Lapunk 2009. novemberi számában a bajai Ganz gyár történetét olvashattuk. Villantsunk fel néhány képet az anyavállalat másfél százados történelméről.

A hazai gabonaörlést korszerűsítő Széchenyi a József Hengermalom szerelőművészeként 1841-ben szerződött egy svájci mestert. Az üctüparban is nagy jártasságot szerzett Ganz Ábrahám magyarországi domesztikálása a szerencsés kezű gróf mesterfogása volt. Ganz 1844-ben Budán vasöntőt állapított, és ezzel megkezdődik a haza gyárpari alapítás iramú fejlődése. Az intelligens, tájékozott, széles látókörű mechanikus Európában valószínűleg elsőként ismeri fel az Újvilágban felfedezett kéregöntési technika jelentőségét. Ezzel az eljárással a vasúti kocsiak számára olyan kerékburkolatokat állít elő, melyek kopásállósága messze meghaladja az acéllal készítetteteket. A hazai és európai vasútépítés ekkor váltik rohamos tempójává, és 1867. november 23-án a gyár elkészíti a szászreuzli ábronsot.

Bár Ganz Ábrahám alkotóereje teljében, ötvenhárom éves korában elhunyt, a tőretlen fejlődést biztosítja a gyár 1859-ben szerződött gépezetmérnöke, Mechwart András. A mostoha soros bejór paraszttól hazánkba a kontinens legmodernebb gyáraiban szerzett szaktudással érkezik. Tehetségének kiterjedését a Ganz gyárban fogja megvalósítani. (1899-ben az iparfejlesztésben szerzett érdemeiért „belecskái” előnévvel magyar nemességét kap.) 1874-ben megveszi az első mestervágsát. Ebben az évben Friedrich Wegmann egy hengeres malomgép szabadalmassával jelentősen fokozza az őrlés termelékenységét. Az első hengerek meghánolják, majd grízű morzsolják a búzacszemek. A fehér első állomány a következő hengeres őrlő megfelelő finomságú liszté. Am a nappolyi molnár porcelán hengereket alkalmaz, és ezek nem bírnak kellő mechanikai szilárdsággal. Mechwart még 1874-ben megvásárolja a szabadalmat. Felsimeri, hogy hajdani fűzőkének, Ganznak kéregöntési technológiájával kiképzett, a folyamatos üzemi igénybevételnek éveig ellenálló malomgépét tud szerkeszteni. Így születik meg világszabadalma, a Mechwart-féle hengerszek. Az új gabonaörlőgép int – mely forradalmasítja a malomipart – az érdeklődés őrlési. A gyár összesen harmincezer példányt készít el. A hazai igényt messze meghaladó darabszám jelzi, hogy a találmány megalapozta a Ganz hírnevét Európában és az amerikai kontinensen.

Mechwart látókörének szélességét, műszaki tájékozottságát mutatja, hogy megsejtí, milyen irányba fog haladni a technikai fejlődés. 1878-ban Budán új, az elektromos gyártmányokkal foglalkozó üzemet alapít. A tehetséges vezér jó érzékkel választ kiváló képességű alvezéreket. Az új gyár igaz-

gatója Zipernowsky Károly, munkatársai Déry Miklós és Bláthy Ottó. Az igazgató Déry közreműködésével megtervez egy váltóáramú generátort. Az új típusú áramfejlesztő sikerességét jelzi, hogy a következő években a Ganz gépeiből közel hatvan villamos centrálét építenek fel Európa-szerte. Tivóli, Róma, Milánó, Frankfurt am Main, Bécs és Budapest első elektromos erőművei a Ganz építi meg. Mindez azonban csak kezdete és türedéke annak, amit a gyár a tizenkilencvenes század elektrotechnikájának fejlesztésében elért. Bláthy, Déry, Zipernowsky találmánya, a transzformátor teszi lehetővé az elektromos energia nagy távolságra való szállítását. A gyár mérnökének, Kandó Kálmánnak monumentális életműve a nagyfeszültségű, váltóárammal üzemelő villanyvezetvény megalkotása. A világ első magas-hővezetékű sínnyelvjárt, a százhat kilométer hosszú Valtellina-vasutat az ő tervei alapján építik fel.

Tévedés lenne azt hinni, hogy az első világháború tragikus vége megőri a magyar alkotóerőt. A titokzatos végzetű Rudolf Diesel (nyomatalmal eltűnik egy tengeri hajóúton) kiváló hatásfokú, robusztus hőerőgéppel újindokozza meg a huszadik század energiatudását. Mivel az égéster robbanási hőmértékétől jóval nagyobb a benzínmotorénál, hatásfoka imponálisan magas. Csak-hogy a gőzmozgató 1920 táján még nézelécs monsztron. Az egy lőerő előállítására eső önsúlyi jelentős, ezért a motort csak stabil erőgépként vagy nagy tengeri hajók meghajtására lehet alkalmazni. Jendrassik Gyögye, a Ganz fiatal, huszonöt éves gépészetmérnöke 1922-ben kezdi meg a Diesel-motor tökéletesítését. Munkája megkezdésén rövid idő alatt hozza meg az első sikert. A Ganz-Jendrassik dízelmotor súlya lényegesen csökken az eredetiehez képest, és alkalmas sinautóbuszok hajtására. A tökéletesített gőzmozgatóra vonatkozó világszabadalmat megvásárolja és a gépet hat üzem kezdi gyártani két kontinensen. Jendrassik Gyögye

műszaki intuíciója elképesztő termelékenységű. Viszonylag rövid pályafutása során letenhétb találmányt szabadalmaztatott. A nagyipart első elpőnjőül kisméretű kommunista diktárium zaklatása elől 1947-ben nyugatra menekül. Zseniális alkotóereje Magyarország számára örökre elvész.

Csupán két jelentős gyárukn fénykorának imponáló teljesítményét kívántam megidézni. Említhető lenne még néhány vállalat, mely a Ferenc József-i és Horty-korban világszínvonalon termelt. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a magyar ipar egésze elérte a nyugati országok fejlettségét. Azonban mindig akad egy-egy élvonal, mely a maga startpályáján vezetette a mezényt. Az 1945-től napjainkig terjedő, több mint hat évtizedes időszak sajnos nem adott lehetőségeket a természettudományos és műszaki alkotóerő hasonló érvényesítésére.

A magyar ipar életképes csirákól kibontakozó fejlődését a hatalmas szellem, Széchenyi István indítja el. Államférfiúi nagyságát mutatja, hogy nemzetgazdasági gondolatát robusztussá izmosodva túléli a döblingi tragédiát. A haladás felgyorsulása 1870 után következik be. Érdemes gondosan elemezni a folyamatok szerkezetét, működési modelljét. A gyárak kutatás-fejlesztésben kiemelkedő tehetőség körül szellemi erőcentrumok alakulnak ki, és a mérnökök, fizikusok és kémikusok felfedezési életképes, a világ technikai haladását elősegítő találmányokban jelennek meg. Nos, napjaink iparából pontosan ez, a magyar alkotóerő, a magyar szellem inkarnálódása hiányzik. Nem hiszem, hogy a biológiai fejlődés gonosz tréffja fosztaná meg korunkat a hazai tehetségeitől. A gazdaságnak, társadalomnak és politikának kell megteremtene a lehetőségeket, hogy a kreatívitás úgy érvényesüljön ideháza is, mint a 19. század nagy felmerkedésének időszakában.

Dr. Dániel József

Béres Béla kitüntetése

2009. november 26-án harmadszor került sor a Bács-Kiskun Megyei Prima Díjak kiosztására. A többfordulós jelölési procedúra végén, a VOŠZ megyei elnöksége által Kecskeméten rendezett nyilvános neveztek meg a tíz kategória első helyezettjei közül az a három személyt, akik a legjobbak lettek. Buda Ferenc költő és Pál Attila színművész mellett Béres Béla bajai népművelő résztvett a kitüntetésben.

Béres Béla 1985-től dolgozott a bajai József Attila Művelődési Központban, 1990-től 2008-ig igazgatóként. Számos országos hírű nagyzenevendő megvalósítója volt. Eredményes munkásságát a Besenyei-díj (2004) és a Nemzeti Gazdasági Szövetség érdemérem (2009) után most e rangos megyei díjjal is elismerték.

Gratulálunk!

B. L.

Mesélő emlékkönyv

Csak nagy sokára – már világlátró zenekarként – jött a Muzsikás először Bajára jó tíz évvel ezelőtt. A városi könyvtárban adott telt ház, állva taposós koncertet Sebastyén Mártával és a táncospárral, Fecekszél (Tóth Ildikó) és Batyuval (Farkas Zoltán). Akkoriban megjelent Bartók-albumunk képezte műsoruk gerincét.

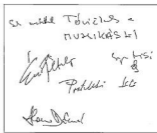
Az együttes története az 1970-es évek ténchez mozgalmáig nyúlik vissza, ami a népzene és népdanc újrafelfedezését hozta magával hiteles forrásból. A mozgalom zászlóvivői, kitűnő muzsikusok, táncosok indultak – akkoriban nem éppen veszélytelen – értékmérő utakra a világtól elzárta erdélyi falvakba. Néha olyan gondolatom is támad, hogy éppen ez a bezártág mentette meg igazgyöngyünket a magyar népművészetet. Még minden romlatlan, archiválható állapotban volt, és mindez szerencsésen találkozott a fiatalok részéről a megismerés és a megőrzés igényével. Nos, ebben a felfedező és revitalizációs folyamatban a Muzsikás zenészei is főszerepet vállaltak.

Későbbi – három és fél évtizedes – működésük során még több ízben vállaltak utóbbi szerepet. Az utóbbi években, évtizedben példái közös koncerteken lépnek fel komolyzenei együttesekkel és szólistákkal, hogy egy zenei alapélményt műfaji határok nélküli körbejárhassanak. Így kerülhet egymás mellé, egymást erősítve eredeti, archív felvételeiről egy perasztember szólóéneke, Muzsikás-szám, Bartók-kompozíció és a hegedűművész Alexander Balanescu elképesztően virtuóz improvizációja. Másik példásértékű vállalkozás ugyanebből az időszakból, hogy rendhagyó iskolai énekóráikkal járják – a MOL anyagi támogatásával – az országot. Küldetés az a jövőből, ami arról szól, hogy a gyermeki lelket magántrívte – fogékonyságukra alapozva –

megszerettesék velük a népzenei, népdalokat és néptáncokat. Hiszen ha jobban körülnézünk Bartók és Kodály országában, szomorúan állapíthatjuk meg, hogy bizony nem tudunk közösen énekelni. Sem a népdalokat, de még a populáris műdalokat sem! Más feladatai, kötelezettségei mellett évente 50 ilyen iskolai bemutatóra telik az együttes idejéből. Emlenkez az ország minden részébe, ami nemegyszer hajnali útrakelással jár, hiszen az iskolai foglalkozások délelőtt vannak.

Baján és környékén három egymást követő esztendőben (2005-2007) szerepeltek iskolai műsorokkal fűként általános iskolákban, egyszer pedig a III. Béla Gimnáziumban. A tanári szerep ilyenkor Hamar Dániel, aki az együttes nagybőgőse, de alkalmanként egy tipikus erdélyi ütőhangszert, a gardont is megszólaltatja. Éri Péter kontrás alaphangszerén kívül somogyi hosszú furulyáján is bemutatott egy dallamot a hallgatóknak, Porteleki László prímás pedig egy kőnyékünkön különösen népszerű hangszert, a tamburán játszott el egy szünet. Sipo Mihály prímás – merthogy két prímás van a Muzsikások – dallamvariációkat adott elő a „Hej, Dunáról fúj a szél...” kezdetű népdalunkra és közben elmesélte, amit egy falusi zenésztől, a bogyszlói Orsós Kis Jani bácsitól hallott: „Idehallgass fiam – mondta a tapasztalt muzsikus – ha azt akarod, hogy a népek jól érezzék magukat, akkor igazítsd a muzsikát a lábuk alá.”

2007-ben siógárdi és bogyszlói rendhagyó énekórára én is elkísértem az együttest. Nagy élmény volt! Siógárdon nagyon kevés az iskolás gyerek, de nekik is ugyanúgy szólt a rendhagyó énekóra, mintha kétszázan lettek volna. A közeli Bogyszlóon őssze is jöttek vagy kétszázan a művelődési ház nagyszobájában. De nemcsak gyere-

kek, hanem a Muzsikás együttes barátai – az egykori híres Bogyszlói zenekar tagjai, illetve azok fiait, unokáit – is. E megbőta találkozások, az emlékezés bizony megnyújtotta bogyszlói tartózkodásunkat. Megismételhetetlen pillanatai miatt azonban megérté, és még az énekóra is helyi szemmel gazdagodott, hiszen a zárószámot már együtt játszotta Kovács Ferenc bogyszlói tambura brácsos a Muzsikással.

Bárhol is voltak a környékbeli rendhagyó énekórák, a zsróakkordra mindig Érsekossánodon, Felső Barnabás természetvédelmi ör faluszéli portáján került sor, ahol a házigazda finom halászlével vendéglát meg a muzsikusokat. Közülük a leg-többeszt Sipo Misi kóstolhatta meg Barnabás főztjét, mert magánemberként – lelkes természetjáróként – feleségével többször is eljött a gemzenci erdőbe, Veránkára.

Személyes kapcsolatomban nekem is Sipo Misisel a legrégebbi, még a Muzsikás előtti évekre nyúlik vissza: egymást váltottuk a szegedi Eötvös Kollégiumban. 1967 nyarán kaptam meg a diplomámat, 6 az év őszén kezdte meg tanulmányait elméleti matematika szakon...

A többi már „történelmi”...

Schmidt Antal

„Nem tudhatom, hogy másnak e tájék mit jelent”

Nemzetközi fotókiállítás

Radnóti Miklós tiszteletére az Ady Endre Városi Könyvtár és Művelődési Központ 2009-ben nemzetközi fotópályázatot hirdetett. A pályázaton 44 alkotó 130 pályaműve érkezett. A zsűri tagjai voltak: Dolezsán Ágnes fotóművész, Szabó Márta fotóművész, Győri Lajos, a Magyar Művelődési Intézet és Képzőművészeti lektorátus fotóreferense, Bruzslai

Czifra Erika, az Ady Endre Városi Könyvtár és Művelődési Központ igazgatóhelyettese és Weintrager Éva művész-tanárné.

A beküldött alkotásokból 40 mű került kiállításra 2009. november 11. és december 21. között a Magyarországi Németek Általános Művelődési Központjának Galériájában.

Mára a fényképezés a vizuális kultúra egyik alapállásává vált, ezért nagyon fontos lenne az alapjait már gyermekkorban mindenkivel megismertetni. Ezért tartom fontosnak, hogy a Radnóti emlékében a költő tiszteletére meghirdetett nemzetközi kiállítás éppen egy oktatási intézményben került megrendezésre.

Weintrager Éva

A nemzetközi fotópályázat képeiből

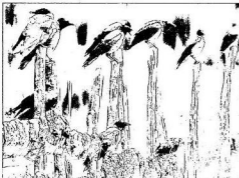
A zsűri három kategóriában (bajai, országos, határon túli) hirdetett eredményt

Balog Zoltán: Egy birkatenyésztő estéje (bajai II.)

Dobrovits Ádám (Dunakereszt): Balatonszamárdi (országos II.)

Ince Domokos (Czikszereged): do-re-mi (határon túli I.)

Koch Róbert Ákos: Napfénykockák (bajai I.)

Merényi Ágnes: Köszöntsd a napot (orsz. I.)

Csire Alpár (Szekelykeresztúr): Bőzödújfalu (határon túli II.)

„Sajátos színfolt a város kulturális palettáján”

Így jellemezte a Szent László Általános Művelődési Központ Szintársulatának több éves munkáját dr. Munczig Dénesné, a Bajai Rádió ügyvezetője. A társulat november végén mutatta be legújabb darabját a városi színházteremben Az életvonat címmel. Az előadásra egy külső és egy belső szempontból olvashatnak reflektálást az alábbiakban.

Homan jön, merre tart „Az életvonat?”

A Szent László ÁMK Szintársulatának jóvoltából négy este rohogott be Bajkra „Az életvonat”. Az *Az életvonat*, amelynek filmváltozatát is csak kevesen ismerik, színpadon pedig még sosem mutatta be senki. Az adaptáció saját munkájukat dicséri.

A Dely Géza által vezetett csapat – az elmúlt évek repertóriumja alapján – hiánypótló szerepet tölt be Baja város kulturális életében. A darabok, amelyeket eddig színpadra állítottak (*Házad a harangot, Kőrösök, Jágya felrepülöm, Az emlékek óra, A Föld gyermeke...*) másról szólnak, mint amivel a mai magyar média általában, kultúra címszó alatt elkészíti a közönséget. Olyan értékeket közvetítenek, mint magyarságtudat, hazaszeretet, hit, erkölcsi tisztaság, tisztesség, emberi tartás, szeretet, közösséget érzett felelősségtudat. Azzal, a társulat tudatosan felvállalta a font említtet lelkület közvetítését, egyben meghatározta egyéni arculatát is, amely egyedülálló a városban.

Az, hogy a jövő generációja milyenné válik, az egyik legfontosabb kérdés egy nevezet életében. Ennek alakításában nagy szerepe van az iskolának. Ezért fontos, hogy az említett szintársulat tagjai a Szent László ÁMK mindenkorai diákjai, hiszen az érték közvetítés, közösségtantermes elsődleges célcsoportja is a társaság maga.

A színjátszás a leghatékonyabb pedagógiai módszerek egyike. Nem véletlen, hogy a közoktatási intézmények pedagógiai programjában az oktatás mellett a nevelés és ennek módszerei nagy hangsúlyt kapnak. A frontális, osztályterem falai közé szorított foglalkozás helyett a színpadon olyan műhelymunka folyik, ahol a diákok maga a főszereplő. Ezzel párhuzamosan figyelni kell térsi összes rendezését is. Igazi csapatmunka, közösségtanterem, közösségformáló együttét. Egy szerepet akkor lehet igazán jól eljátszani, ha a szereplők azonosulnak a darabbal, az adott szereppel. Itt van jelentősége annak, hogy mit választottak az előadás témájában.

Egy iskolai szintársulat előadása másodszorban az iskola diákjainak, másodszorban a nagyközönségnek, azaz a diákok észrevételre képesek formálni munkájukkal társukat, közvetlen és tágabb környezetüket.

Klezmer koreográfia életképe az első felvonás faldíszletei között

Merész vállalkozás volt Dely Géza részéről *Az életvonat* című darab viláztatása. A világháborús történet (amelynek szereplői: zsidók, náci, kommunisták, cigányok) egyrészt érzékenyen éríthet bárkit, aki korábban áldozata volt kiteloptésnek, deportálásnak, erőszaknak. Másrészt a mai magyar társadalom egyik neuralgikus pontja ez a témakör, amely időnként kedélyeket is borzol. A média gyakori témája a zsidózás, cigányozás.

Mi a megoldás? Mi az előrevívő magartás? Milyen útmutatást kell adni a diákoknak az iskolában? Gyűlöletet szítani, vagy a megbékélés irányába elmozdítani? Kirekesztésről vagy toleranciáról beszélni, megoldásokat keresni? Szent István Imre heregnék írt gondolatait átgondolni, vagy a szélsőséges gondolatoknak teret adni?

Ezek mind megoldásra váró kérdések nemcsak országos szinten, hanem helyi közösségeinkben is. *Az életvonat* című színdarab elmélkedésre szólít, felhívja a figyelmet a kényes témára, a gondolatébresztés szintjén mindeképpen.

A nyitó kérdés: Merre tart „Az életvonat?” Akár a szintársulat, akár az egyén, akár egy közösség, ország életvonata?

Én bízom abban, hogy minden téren jó irányba haladhatunk, hogy eljön az idő, amikor sikerül „rendezni végre közös dolgainkat”, amikor valódi értékek igazgatnának becsúnkat „fortályos főlelem” helyett.

A darab végén felcsendülő dal adjon erőt a társulatnak, nekünk, nézőknek a folytatáshoz, egy értékekben gazdag élet megéléséhez.

„Stejl, Stejte, Stejtele, társaim tekintete, nem hagy el, velem marad, és tovább szalad. Az örült vonat, életvonat.”

Dr. Munczig Dénesné

Mi is történt az én kis „falummal”?

Nem szeretem a vígjátékokat. A vígjátékokat, amelyek túl amerikaiak, túl kiszámítottak, túl egyszerűk, túl eltűzöttek. Ezek a vígjátékok mindinkább csak azall tudnak hatni, hogy egyre nagyobb hangerevvel és egyre eltörzultabb arccal egyre extrémebb szituációkat mutatnak be. Valljuk be, egyre butábbak és egyre butítottabbak ezek a filmek, előadások. Ezért álltam ellen minden évben újra és újra a kéréseknek, hogy a Szent László ÁMK Szintársulata vígjátékok mutasson be. Tettem ezt egészen az előző tanév végéig, amikor saját filmjeim között megtaláltam otthon *Az életvonatot*. Régen láttam, és emlékeztem, hogy tetszett. Leültem, megnéztem újra. Mire a feliratok jöttek a végén, már tudtam, hogy megtaláltam azt az anyagot, amiben megvan a kellő energia, bájj, egyéniség és finom, sajátos humor. Amivel érdemes dolgozni, kiállni, megmutatni, mint vígjáték.

Összeült a bölcsék tanácsa

A kísértetvonat első találkozása az igazi németekkel a második felvonásban

Érdeemes a témát is feszegetni, hiszen a darab a II. világháborús zsidó deportálás borzalmaát kerülgeti, a jiddis népmesei elemekre, a klezmer zenére és a sajátos zsidó humorra támaszkodva, némi karikatúrával, kicsit gútbé túlkörre emlékeztető látásmóddal, bájos, sajátos boldogsággal. A téma aktuális, hiszen a tolerancia szólamai mögött megannyi elhatárolódás, gyűlölet, ártó szándék húzódik a politikai, vallási, társadalmi és személyes szférában egyaránt. Számos néző szeme telít meg könyvekkel, mikor a színpadon a nagy lakói egy-egy bőrféddel a vonat előtt állnak, hogy végleg elhagyják otthonukat, valamely örült rombolás elől menekülve. Tűvedés ne essék! A könyvek nem a kék hangulatfénynek, a gomolygó füstnek vagy a színpadi hatásnak szótak. Az emberek nagy része megélte, rokonságot, felmenői révén saját bőrén tapasztalta a rettenetet, amely nemzedékek egész során is újra és újra átvérzik. A film alkotója mesterien érezte meg, hogy ezek a borzalmak még mindig ott lapanganak a lelkekben, és mint gyermekek szorongunk a sötétben, és ma is. A megnyugvást – ahogy a pszichodráma is vallja – az adhatja meg, ha szembe merünk nézni a szituációval, ami a

félelmet kiváltotta, de úgy fényben tudjuk azt látni, és ha megnyugvást ad az ismételt találkozás. Ez az Életvonat mese. Egy mesteri és szeretettel feloldozás.

A diák pedig, aki nem a saját, hanem mások élményeivel játszik, hisz akkor ő még nem is élt, úgy kapja a történelem legnagyobb és legrettenetesebb háborgóit a kezébe, hogy lelkebe már ne a borzalom, hanem maga a tanulság vésődjön be.

A darab és Radu Mihăileanu író-rendező pedig elkezdett varázsolni bennünk, színjatszóinkban. Ténylegesen „varázsvonat” az Életvonat. A történetben szereplő zsidó kislau mesés figurái, karakterei, a megható, zenés, humoros vagy épp őrtűl jelenetek olyan összhangban keveredtek, olyan precíz és biztos „koltélt” kevertek, ami képes elvarázsolni nézőt és szereplőt egyaránt. Az igazi csoda az alatt a négy bónap alatt történt, míg a film a színpadra került. Minden diák lassacskán átszellemült – a szó neves értelmében – a filmkockák elhomályosultak és meglevessédt az iskolai tornateremben egy zsidó-náci-kommunista-cigány világ, ahogy azt az író megálmodta. Az előadások tovább mélyítették a közösségi összetartozást, a személyes kapcsolatokat és az utolsó bemutaton megter-

tént a katarzis. Nagy számú, lelkes és hálás közönséget kaptunk ajándékba, áradt a színpadra a szeretet, a tetszés, a nevetés, taps. Gondolom, minden színész, de egy diákszínész még úgy inspirál egy ilyen közeg. A szereplők elkezdtek a nézőkkel élni, teljes szívükből nekik játszani, az alkotók – magukat is beleértve – a függöny mögött elszorult szívvel nézték a kezükből már kifutó, önálló életre kelő, nagyon is felvállalható eseményeket, és arra a két órára mindenki büszke „szentüljárás” színjatszós volt. Mikor a függöny begördült, kitört a sírás, az öröm és bánat könnyei, az elszorult szívek összefacsarodtak, hiszen ezzel az estével előreláthatólag 13-15 színjatszósom több év után búcsúzott tőlünk, mivel idén leérettészignek.

„Hát ennyi, ez történt az én kis falummal. Csak nem szó szerint.” Hisz annyi elmondhatatlan csoda még, mese és álom... Színjatszósaim! Közönségem az együtt megélt éveket, élményeket, hogy velem álmodtatok, velem sírtok! Közönségem, hogy emberebb ember lehettem általatok! „Gyerünk Keizil Adj gőz nek! Indulást!” Megyünk... robog a varázsvonat tovább...

Dely Géza

A Bajai Honpolgár Alapítvány támogatói 2009-ben

Baja Város Önkormányzata

Bajáért Közalapítvány

Arculat Nyomda Kft.

Emel Kft.

Szent Rókus Kórház, Baja

Alsó-Duna-völgyi Vízügyi és

Környezetvédelmi Igazgatóság

Gemenc Zrt.

Esztétika Kft.

Ganz Transzelektro Közlekedési

Berendezéseket Gyártó Kft.

CIB Bank

Koch Borászat

Sümegi Borászat

Cserba Optika

Tűrr István Múzeum

Bányai Júlia Szakképző Iskola

Péterfi Ügyvédi Iroda

Mezeiné dr. Kopasz Mária

Dr. Jávor Béla

Emlékeim a bajai Duna-híd bombázásáról

Nagy öröklődéssel olvastam Galambos Gábor a bajai Duna-híd elleni légitámadásról írt, a *Bajai Honpolgár* 2009. szeptemberi számában megjelent tanulmányát. Örömmel nyugtáztuk, hogy a szerző hat és fél év elteltével vállalkozott a viros történetben nem jelentéktelen háborús esemény területére tüzésére. Az egykori események rekonstrukálásában sokat segítettek az időközben hozzáférhetővé vált hadműveleti jelentések. Tanulások számomra az idézett viaszmodellképekre, ezek megmutatják, hogy a nyílókorzó aszemélytől függően hányféle nézőpontból lehet emlékezni egy megtörtént eseményre.

A Baját ért légitámadások idején 17 éves „nagydiák” voltam. Édesapám erőszakútt a Kalocsai Érsek-Uradalom ártéri erdőgazdálkodásának alsópörblyi védterületében szolgált, és a Dunához közeli erdőszékházban laktam. Iskoláimat Baján végeztem. 1935-ben nyitották meg a bajai vasúti hidat a közúti átjárókadás számára, ezzel a Dunán való átkelés sokkal gyorsabbá és kényelmesebbé vált, mint a korábbi kompozás. Idővel a híd életünk részévé vált.

A háború vihara 1944 elején hazánkat is elérte. Februárban megkezdődött a szövetes gépek berepülése. A légiiradók egyre sürűbbé váltak. Március végén a gyakori riadók miatt már lehetetlenné vált a tanítás, így hazaküldtek bennünket. Az eseményekben nem szülőlközdő hosszú háborús válságot otthon, Alsópörblyön töltöttem, de különböző ügyek intézése céljából sokat jártam át Bajára.

A bajai háborús események első felvonása a vasútiállomás áprilisi bombázása volt. A támadás késő este történt. A légvédelmi tüzéség nyormozású lövedékei, majd a levegőben robbanó gránátok fényei látványos tűzijánékat produkáltak, amelyet Alsópörblyéről is szépen lehetett látni. A következő számomra emlékezetes esemény a Duna-híd szeptemberi bombázása volt. Az első, szeptember 17-ei támadást nem láttam, csak az eredményéről tudok beszámolni. Szeptember 18-án Bajára mentem. A híd bejárta előtt a szolgálattevő vasutas közölte, hogy a hídon nem lehet átmenni, mert azt bombatalálta érte. Hamarosan megtudtam, hogy a híd mellett egy rögzített kompjárat működik, amivel át lehet jutni a túlsó partra. A helyi utaszállókat katonái két ponton összekapcsolásával és a felszínük lepallózásával kompszertű járművet alakítottak ki, amely csak gyalogos közlekedés lebonyolítására volt alkalmas. A járat közvetlenül a híd északi oldalánál közleke-

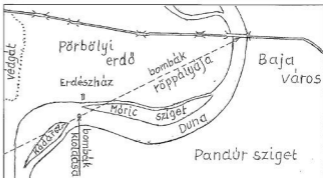
dett. Az elindulás után a járművet kiszolgáló katonák felmatarított a hídnak arra a részére, ahova a bomba becsapódott. Jelentős rongálást alulról nem lehetett látni, a hídszerkezet létszöveg ép volt. Másnap ismét Baján jártam, akkora már a bomba által okozott sérülést a katonák kijavították, a közúti közlekedésre szolgáló járópályán kb. 5-6 méter hosszún új palloborítás volt látható. A találat a dunafürdői oldalán az 50 m-es és 100 m-es rácsostartó találkozási közelében érte a hidat. A nyugat felé tartó menekültsíratad nagy volt, amit addig nem vettünk észre, mivel a vonatok szállították a közelgő front miatt távozni kényszerültek. Néhány nap múlva a dunafürdői megállóhelyről kb. 400 m-re, ahol a vasúti töltés és a műút közel egy szíveten fut, egy fejállomást alakítottak ki, ahonnan ismét vonattal lehetett tovább utazni. A támadást, a ledobott bombák száma alapján, valószínűleg magános gép hajította végre, amely nem délről közelítette meg a híd légerőit, így a támadást nem vettük észre. A robbanások valószínűleg hallottak, de ezekre sem figyeltünk fel, mivel az aknamentesítő repülőgép raponta pásztázta a Dunát, és olykor közelről vagy távolról robbanások zaja hallatszott.

A 47. Repülőosztály hadműveleti terében nyilván szerepelt egy átfogó támadás a bajai híd ellen. Szeptember 21-én szép, napfényes kora esti volt, a levél se rezdült a falkon. Dél előtt a család az alsópörblyi ház udvarán tevékenykedett. Úgy tűz ön tájban erős repülőgépzúgásra figyeltem fel. Rövidesen Bata felől, a Kádár-sziget felett, viszonylag alacsony repülésben, 12-14 Liberátorból álló kötelék közeledett. Szokatlan volt ez a repülés, mert addig csak 9000 m-es magasságban láttuk

csillogni őket. A kötelék elnyújtott legyező alakban haladt. Amikor a házunk közelébe értek, kb. a Duna közepvonalra felett, az első gépből gyors egymásutánban kivált két bomba. Az esemény láttán elküldtöttem magam: Bombáznak! Ere szellem is felnéztek az égre – akkor már több gépből is váltak le bombák – jéctütkben a közelben lévő, krumpoliveremnek használt pinceszerről létesítménybe menekültek. Hamar felmértem, hogy a bombák nem a közelben fognak becsapódni, így kint maradtam és figyeltem a fejleményeket. A gépek egyes irányban tartottak a híd felé, jó ideig láthatók voltak, a lefelé hulló bombák azonban a közeli erdő takarása miatt hamar szem elől tűntek. Rövid idő múlva ballami lehetett a bombák sorozatos robbanását, majd hatalmas fekete füstfelhő gomolygott az ég felé. A látottak alapján bizonyosak voltunk abban, hogy a Liberátorok a hidat bombázták.

Mintegy fél óra múlva újabb repülőgépzúgás hallatszott. Ugyanabból az irányból ismét feltűntek a gépek, ekkor azonban Batinál egy gépdűy tüzet nyitott rájuk. A lövedékek jóval a gépek alatt robbantak, repüléskéket az ágyúk tüzelese nem zavarta. A támadás ugyanúgy folyt le, mint ahogy azt az előző csoportnál tapasztaltuk. Kb. egy félóra múlva a támadás harmadzó is megismétlődött. A bitái gépdűy ismét lötte a reptelket.

Összefoglalva a látottakat: a szeptember 21-ei bajai híd elleni légitámadás három hullámban történt, és az első berepüléstől számítva kb. egy óra alatt zajlott le. Akkor az volt a becsmosom, hogy mind a három légitámadást ugyanaz a csoport hajította vére. Léggelárlást csak Batinál észleltünk.

A légitámadás áttekintő helyszínrajza

Másnap erőt vettem magamon, hogy megpözelem a hídat. A dúmantól oldalra a hídzerkezet épnek látszott. A vasúti töltés és a Duna-parthoz vezető útszakasz közt volt a Mányai-féle vendéglő. A ház ajtajai, ablakai voltak törve. A vendéglő mellett nyírfacsoport csapasz volt, még a vékonyabb gallyakat is lehetne a lépnymás. A bajai oldal második pillérfére támaszkodó tartók a folyóba csuklottak. Később a kompánatörök jól meg lehetett figyelni, hogy a bomba a pillér felső részét roncsolta szét, így a rátámaszkodó tartók vége a pillérről lecsúsztak. (L. Bajai Honpolgár 2009. augusztusi szám, 2. oldal bal felső kép) A folyó közpe feletti tartók a helyükön maradtak.

A támadás megfigyelt körülményeiből és a nyilvánosságig hozott repülési adatokból nyilvánvalóvá válik, hogy a 47. sz. Repülési osztály 98-as Bombázó Csaportja a szeptember 21-ei átfogó támadást gondos feloldatás és pontos tervezés alapján, nagy rutinnal hajtotta végre. Támadásokról a repülési magasság 5500 méter volt, a gépek repülési sebessége 350 km/óra lehetett. Ilyen magasság és indítási sebesség mellett a bombákat jóval a célpont előtt kellett kioldani, ez esetünkben 4000 m volt. A fellelhető műszaki adatok szerint a B-24-es típusú gépek maximális bombaterhelése 5800 kg, a bombák súly 900 kg. Tehát egy gép bevetésenként hat bombát képes magával vinni.

Ezeket az adatokat azért érdemes szemügyre venni, mert a leklózt hadműveleti jelentésből nem derül ki egyértelműen az, hogy a szeptember 21-ei bajai híd elleni támadásban egy vagy két bombázó csoport vett-e részt, vagy 152 bombát dobtak-e a hídra? A mellékelt légfelvételeken csak a 98-as Bombázó Csapat támadásának dokumentációja szerepel. A képen feltüntetett adatok szerint a négy „csapás” alatt összesen 75 bomba hullott a célterületre. (Emlé-

kezetem szerint csak három berepülés történt.) Ha figyelembe vesszük a kötelekben szereplő gépek számát, a gépenként szállítható bombák mennyiségét (6 db) és azt, hogy a csapások alkalmával egy gép csak 2 bombát dobott le, akkor a háromszori berepülést számítva valószínűsíthetően 75 bomba hullott a hídra, illetve a híd környékére.

A fellelhető adatok áttekintése alapján nagy a valószínűsége annak, hogy mindhárom támadást ugyanaz az egység hajtotta végre. A felőrs támadási színterén az előző bombázás füstje már elszórt, és a cél ismét láthatóvá vált. A ledobott 75 bomba közül 56 robbant fel, a többinek a gyújtószerkezete a mélyvízbe pottyanva nem működött, nagy részük valószínűleg még mindig ott hever a Duna fenekén.

A hadműveleti jelentés szerint a gépek a bevetést veszteség nélkül úszták meg. A szeptemberi támadást illetően a híd és a város védelmével kapcsolatos ismeretek pontosítása szükséges. Jóval a szeptemberi támadás előtt valóban volt a második támadás létesített ácsolaton egy gépgyűjti elhelyezve, de azt viszonylag hamar felszerelték, és a bajai oldalra lévő védőtől töltésre helyezték át. A dúmantól oldalra nem voltak légvédelmi ágyúk, mivel ott nincs a légtér áttekintésére alkalmas teleptési hely. (Az oroszok létesítettek a pörbölly oldalra légvédelmi állást, de messze a parttól, az első kishídtól délre az alacsony fiákból álló erdőfészketben, a bajai oldalra a Szent László és a Kölcsey utca közt is orosz légvédelmi ágyú volt.) A támadások alkalmával Bajánál tüzérségi elhárítást nem észleltek. Nem is lehetett, ugyanis a bajai légvédelmi tüzérszállít 1944 nyarán a Győri Ipartelep védelmére Győr környékére vezényelték, így Baja védelme nélkül maradt. A Bátánál tüzérséget feltehetően a folyami közlekedés védelmére telepítették, az ottani löszdomb Dunára

hajló oldalára. Ezzel a körülménnyel magyarázható a hadműveleti jelentés azon része, hogy csak két gép jelzett légvédelmi tevékenységet a célpont környékén.

A menekültrádát a híd bombázás után is folytatódt, a Dunán történő átjutás lehetőségét biztosítani kellett. Néhány nap múlva egy nagy teljesítőképességű kompot állítottak forgalomba. A fent említett fejlődésig gyalog lehetett átjutni. A batyujukot cipelő, bizonytalanságba tartó menekülők látványa háborús emlékképekben egyik legszomorúbbika. Október 20-tól november 23-ig a Duna képezte a frontvonalat. A pörbölly oldalra a Wehrmacht egységei foglalták el a partvonalon kiépített lövészárkokat. November 23-án a kiáradó Duna kiszorította a németeket állásaikból. Elvonulások közben magyar alakulat érkezett a hídfőhöz, amely november 24-én felrobbantotta a Duna-híd mellékmeder feletti részét és az ártéren lévő közúti és vasúti hidakat. A lebombázott Duna-híd pótlására a Vörös Hadsereg már 1944 decemberében vasúti közlekedésre is alkalmas pontonhidat létesített. A front eltávolodása után, 1945 áprilisában a Magyar Néphadsereg utasai a polgári forgalom lebonyolítására a szovjet hídtól kissé délebbre egy uszalykon nyugvó pontonhidat építettek. A háború befejezése után, 1945 júniusában az oroszok a híd hídját szétszedték és elszállították. A meginduló hajóforgalom zavartalan biztosítása érdekében a magyar hidat is fel kellett számolni. 1950 decemberét, az újjáépült híd átadásáig ismét kompforgalom biztosította a két part közötti összeköttetést. A kompra várakozva, vagy kompozás közben is, az ember tekintete ghatatlanul az egykör a Dunán oly szépen átívelő híd roncraira irányult, és eigondolkodott az átélő háború értelmétlen pusztításán.

Dr. Vincsura Rudolf

Bajai halászlev(el)ek

Egy régi párbaj meg egy kakaspörkölt

Ez a történet most nem az enyém, hanem a feleségemé, akinek családja épp olyan régi bajai familia, mint a miénk. A történet anyai ágról eredezik. Michitsch Istvánról, aki még a 19. század elején született és már fiatalon beállt az édesapja által 1818-ban alapított fűszerkereskedésbe, de igazából az üzlet akkor kezdett el virágzózni, amikor az ország is; amikor a Haza bőcsre kidolgozta a kiegyezést és megala-

kult az Andrássy-kormány 1867-ben. Megkoronázták II. Ferenc Józsefet a budavári Nagyboldogasszony-templomban, létrejött a Monarchia, amely kezdetben jó megoldásnak látszott, de amely végül Trónonhoz vezetett. Addig azonban még ötven prosperáló év van hátra, Michitschék lesznek a kalocsai érsék beszállítói, együtt fejlődik a városral az üzlet. Előbb Tizsa Kálmán a miniszterének 15 évig, utóbb

Bajára is ejér a vasút, Baja Észak-Bácska központjává válik, igaz, a törvényszék Szabadkán van, de Szabadkán nincs Duna, csak a Palics-tó, amelynek partján villája van a Michitsch és a Janiga családnak. Janigáké szabadkaiak, egyik Janiga, a János tagja a budapesti parlamentnek is, testvére, Janiga Anna férjhez megy a harmadik Michitschhez, Józsefhez, akinek négy gyermekeket szül. A Michitscheknek két há-

zak van a báró Eötvös József utcában, a 3. számúban laknak, de övek a 8-as is. A legidősebb gyermek feleségem nagynyja, Stefánia (a nagypapa utáni, aki István), aztán Margit, László és József. A férj inkább művészekkel, fest, farag és gyűjti a kereskedést, de ez a családi kötelem nem ereszti egész addig, amíg a betegség nem lesz fő foglalkozása. Kárlik Baden-Badenben, remények, majd visszaesések. Közben szerelmes levelek a feleségnek, a gyógyulás hírtelen: felgyulladó reményei, majd visszahúzódnak újra a halál árnyékába. Karlsruhe, Pupp nagyszülő az utolsó stáció, ahol a gyomorvérzés után nincs tovább. 39 évesen leformázott koporsó hozza a tettest Bajára (Puppék kifizették az összevezetett szőnyegyet), a a temetés után születtek a negyedik gyerek, József, vagy ahogy mindenképp hívja, Dodó.

Stefi férjhez megy a bajai Reiser jogászcsohad egyik gyerekéhez, Péterhez, ők is négy gyermeket hoznak a világra, anyósomat és három testvért, a magyarosítás után Péterfiként ezrészal a család férfiága. Margit a bohém árányim előbb 15 évvel idősebb férjért választ, Lovasy Ödönt, aki patikus a városban, az Eötvös utcai Michitsch házban van patikája, de ezt nem ő viszi, hanem a sógédék, mert Ödön inkább festéses és rajzolásos törődik, maga is bohém lélek, de övvenes éveiben magához hívja az öregek Patikárus, mire Margit (akit a család Nunuskának hív), most egy kilenc éves fiatalabb patikus választ új férjnek.

Lászlóban él a nagypapa kereskedővére, de bohémiséggel vegyest, ami újabb és újabb üzleti terveket és újabb s újabb üzleti bukásokat jelent.

Dodó, jelen levelem fűzőse, 1900-ban születik, maga is művészelék, a kereskedés már szóba sen jön, a család fő nagypapa nem is számít rá. Dodó mái kifejezéssel aranytűt, apja halála ellenére a fűszerkereskedő nagypapa gazdagsága megengedi neki a főrtöket, a kaszinóbeli kártyacsatákat. Pesten jár közgazdasági egyetemre, naphosszat a Centrál kávéházban él. Van egy nagy szerelme, egy pesti elvált asszony (Vojnich Mária), egy pesti hosszú leveleket vált (máig megvannak a családi archívumban), de házasság nem lesz a dolgából.

Közben elvesztjük a világháborút, bejönnek Bajára a szerbek, antant tisztok kopogtatnak a kaszinó ajtaján, megalkak a Baranya-bajai Szerb-Magyar Kóvársaság, a város visszafogyott lélegzettel várja a szabadságot, amely 1921 nyár végére be is következik. Horthy a bajai vasúttállomáson

kezet rúz dr. Vojnich Ferenc polgármesterrel, a Szenthárcsáság téren öszinte örömlátogat, bér a veszteségek nagyok, a szerbek mindent elvittek, ami módítható, de ismét szabad a város, béke van, még akkor is, ha a szerb határ már csak 30 kilométerre húzódik.

A Michitschok kapcsán egy párbajról szeretnék írni, amely talán ez időben már kissé archaikus volt, hisz a párbajhözök korra a 19. század, mégis kezembem az egykori párbaj jegyzőkönyv, amely így szól:

„Jegyzőkönyv

Felvettett Baján 1922. november 13-án dr. Vojnich Ferenc és Michitsch József urak között felmerült lovagias ügyben.

Jelen vannak Schröder Evold Dénes és Popovits Pál százados, mint dr. Vojnich Ferenc megbízottai és Lovasy Ödön és Egyri Károly urak, mint Michitsch József megbízottai.

Dr. Vojnich megbízottai lovagias elégtételt kérnek Michitsch József úrtól azon sértésért, amelyet Michitsch József folyó hó 12-én dr. Vojnich egyik családtagjával szemben tanúsított viselkedése folytán követett el.

Michitsch József úr megbízottai felük nevében kijelentik, hogy ezen viselkedésről tisztánlátást és elégtételt kívánnak. Kérésük megfogadható.

Mind a négy megbízott egyhangúlag megállapítja, hogy a sértő által felajánlott ünnepélyes bocsánatkérés elégtételnek elfogadható.

Esetleges elfogultságukat mentendő közlés megfogadás alapján az ügyet elbírálás végett a 7. h.g.y.e. becsületügy választmányának felterjeszti azon célból, hogy megállapítsák, vajon az általuk lejegyzett elégtétel neve a sértettnek teljes szatisfakciót ad-e.

Kmf

Popovits Pál százados, Schröder Evold Dénes mint dr. Vojnich Ferenc megbízottai Lovasy Ödön, Egyri Károly mint Michitsch József megbízottai

Folytatott

Baja 1922. november 18. de. 9 óra
A 7. h.g.y.e. becsületügy választmány 296/b. 1922. sz. alatt leírt véleménye azonos megbízottak feni foglalt véleményével.

Mutatán sértett fél ezen megoldást visszautasította, az ügynek fegyveres elintézés kiharálhatatlannak bizonyult.

Sorolásiak folytán a fegyverválasztás és a párbajfeltételek joga Michitsch József

urat illeti meg, kinek megbízottai a párbaj fegyverének a kardot ajánlják. Dr. Vojnich Ferenc megbízottai ezen ajánlatot tudomásul veszik, és küdös megegyezés alapján megállapítják, hogy a párbaj könnyű párbaj kardokkal a harcoktelenség folytatandó. Csukló, hónalj és nyak bandage. Szűrés kátsárva. A párbaj színhelye: a helybeli mészáros lakatya első emeleti üres szobája. Idő: 1922. november 23-án 8 óra.

Kmf

Popovits Pál százados, Schröder Evold Dénes mint dr. Vojnich Ferenc megbízottai Lovasy Ödön, Egyri Károly mint Michitsch József megbízottai

Folytatott

A párbajdal színhelyén megjejtett békét kísérlet eredmény nélkül végződött, a párbaj a megállapított feltételek értelmében megtörtént és az első összeesés után dr. Vojnich Ferenc úrnak a bal szemén törött súlyosabb seberésésével végződött. (Kézírásal!) Felük nem békültek ki.

Baja 1922. november hó 23-án 8.15. perc
Popovits Pál százados, Schröder Evold Dénes mint dr. Vojnich Ferenc megbízottai Lovasy Ödön, Egyri Károly mint Michitsch József megbízottai

Eddig a jegyzőkönyv, amelynek patinás betűi sok kérdésre nem adnak választ. Ki volt a párbajban Dodó ellenfele, aki az akkor ismét bajai polgármester, Borbóri (Vojnich) Ferenc nevet viselte. Talán az unokaöccse, mint ahogy az is feltehető, hogy a sértett fél, „Vojnich egyik családtagjával szembeni” sértés alanya talán éppen a polgármester volt. Clair Vilmos 1897-ben írt és a birtokomban lévő, 1914-ben kiadott hetedik, bővített kiadásban megjelent, az időben kétségtelenül hatályos *Párbaj kódex* 15.§-a szerint a sértő, illetve a sértett félnek személyesen kellett „becsülhetli ügyüket elintézni”. E §. b/ pontja szerint, az unokaöccs felépít meg sértett nagybátyja helyét, ha annak nagyker fia nincs”. A polgármesternek nem volt. Merk Zsuzsa és Rapcsanyi László szépen szerkesztett, alapvető dokumentumokat tartalmazó könyve (*A város kereti múltját. Borbóri (Vojnich) Ferenc, Baja város polgármestere*. Tur István Múzeum, Múzeumbarátok Köre Alapítvány 2007.) sem ad eligazítást, volt-e unokaöccse a polgármesternek. S ha volt is, azonos névvel-e? A duellumban kétségkívül kassakodó Dodó által felajánlott, ünnepélyes bocsánatkérést el nem fogadó Vojnich Ferenc végül kapott egy vígást a bal szemére, s ezzel a lovagias ügy befejezést nyert.

Az igazi vesztes mégis Dodó lett, aki 23 évesen, alig négy hónappal az inkriminált esetet követően az Eötvös utcai Míchitsét ház csigalepésőjének aljában egy másik párbajban alulmaradt. Az már piztolypárbaj volt és ott Dodó önmaga ellen fordította a fegyvert, s ezt a párbajt már csak elvezethette.

Néztem a családi képet, Dodó és Nunuska fiúnek abban a két XVI. Lajos fotelben, amelyek egyikében most én ülök, amikor e sorokat laptopomba írom. Nunuska 24 éves, Dodó 21. Hanyagul veti hátra magát, míg Nunuska elegánsan tartott kezében cigarettát füstölög, mint aztán öreg korában is, ha felkeresik a lakását. Ő volt az, akit a rádió már csak a Szabad Európára volt beállítva és Márai naplóit olvasta akkor, amikor még ifthon alig tudtak a márai világhírűvé lett íróról. Két combyakötés után is kérdésemmre: Hogy vagy Nunuska? – mindig az válasza: Remekill!

Dodó lazan ül és ernváltan néz a világba, utólag érzem, már benne volt személyiségében az önpusztítás. Szerencsétlenül sors volt az övé, apja halála után született, Trianon után, a szerb megszállás alatt vált felnőtté, szerelmében nem beteljesedett bajnai ifjú.

Sit tibi terra levis! Legyen neki kinyílni a föld!

Paprikás az aszonyok is tudnak főzni, de igazán pörköltet csak férfiembernek, azok között is leginkább azok, akiknek derék-bősege meghaladja a 120 centimétert, a májuk már nagyobb az anatómiai könyvekben megkívánt mértékű, fehér bajszuk már megsérült a dohányfüstől és kakaszkodni is tudnak, ha ariá kerül sor. E férfiak már megismerték a világot, amolyan tapasztalatot gyűjtöttek össze, mint Odüsszeusz egész útján; ismerik az aszonyok szeszélyeit, a politika céges gámbereit, nem ijednek meg, ha be kell állniuk egy brids- vagy pókerpartiba, őket már egy ötmenet reádör szabályértési bírságot kiszabó intézkedése mosolyra fakasztja; állatnak minden kacérságon, színelészen és ravaszságon, lehetőleg szívlóriummal vagy tüdőfőlyel kezdik a napot, és este egy mezeily bort készítenek az égy mellé, ha éjjel nem hagyná aludni őket az ádventi szél, kéznél legyen az elsősegély. E férfiak még nem neveztek sem Benecinek, sem Leventének, sem Dominálnak, még kevésbé Jockey-nak, Rolandnak, becsületesevük György vagy András, netán Látván, László, Sándor, de vállalják a Bélát is, amely név viselői unalmodnak leghosszabb ideig a magyar trónon. Miért van ez így?

Mert a paprikás moliban van megírva, a pörkölt pedig dúrban. A paprikás tejföllel készül és selymes, mint egy brokát dunya, a pörkölt pedig kemény, mint egy danyha vízreszeszkor.

Miből lehet pörköltet csinálni? Rossz kérdés, lehet nem lehet? Csakából lehet, harsaból, pontyból, kecsgeből, törpelarcsából lehet. Rákból, tyúkból, kakastökéből és kakasból is. Kacsából is, libából is, libaszivből is. Malacból, bálnyából, birkából, de mennyire! Disznókörömből, dagadóból, tarjából, csülökéből, nyelvől. Ökörfarokból, Marhalászből, rostélyosból, marhapapából, pecalból, pascunából, tőgyéből, borjúmirigyből. Szarvasból, őzből, vaddisznóból. És még mi mindenből, de én most csak egyről ímek, azt gondolom, a pörköltnek királyáról. A kakaspörköltről.

Nagynyémnek mindig voltak tyúkjai az udvarban és hozzá egy kakas. Lehetett az kedvesmagos vagy fehér, vörös vagy kopasznyakú, egyik esetben sem volt kétséges, ki az úr a házban. Némelyik olyan vad volt, hogy csak sópróval lehetett kiemenni az udvarra, mert rögtön támadott. Ez a kifejtett, legalább kétóvas kakas a pörkölt tárgya. Stýlia inkább hat, mint öt kilo, egy-egy combja két embernek is elég vacsorára. Mellé és hátát csak bárdal lehet kettévágni, hogy befeleljen a kondérba, de ott még nem tartunk. Egy hat kilos kakasoz legalább fél kilo füstölt szalonna kell, amelyet lassú tűzön kiolvastunk, azért lassú, mert ha gyorsan akarunk célba érni, a szalonna magába zárkózik lez, oldalai pörkösdőnek és nem adja ki a benne lévő finom disznózsírt. Kakaspörköltet főzünk, tehát nem sietünk. Ez a nap a konyhában olyan, mint karácsony a nap-tárban, egyszer van egy évben, ezért adjuk meg a módját. Ha a szalonna kint a zafírját, jöhet rá a vöröshagyma, legalább 12 fej, mert kakasunk megérdemli a markás és testes pörköltlapot, és persze a hagyma pörköltével sem sietünk. Unalom ellen ilyenkor a legjobb a kondér mellett tartani egy pohár gyomorkeserőt, mert azt lassan lehet szopogatni, mint a nyálakózt gyerek-korunkban. Azt eddig nem mondtam, hogy a kakaspörköltet legjobb szabadfűzű főzni, akácfőből lobbanó lángon, bográcson. Amikor hagymánk már gyengédén sárgulni kezd, mint a harsán lombja október végén, vegyük le a fűzről a bográcsot és sózjuk meg főnjait édesemnes örölt paprikával a hagymát, keverjük össze, rakjuk bele kakasunkat és lassú tűzön kezük el a pörköltet. Ne siesztünk, látjuk, amint a friss hús színe lassan szürkésre vált, meg-

jelennek rajta a pörzsanyagok és egy kis levét kezd csezesni. Én ekkor szoktam rátenni a só, két-három erős csövespaprikát (nyáron zöldpaprikát is), amivel majd a tányéron lehet még egy kicsit erősteni a pörköltet, és két keverés után rögtön a vörösbort, annyit, amennyi kényelmesen ellepi és még magasabb is a borállás, mint a kakas legfelé csontja. Nem mindegy, milyen bort adunk a szertartásához. Egyes parvenyi szakácsok szerint a bornak a legkiválóbbnak kell lenni, mások szerint vékony barnoki lőre is megteszi. Természetesen ebben is, mint mindenben, legjobb az arany középut. Legjobb a fűszíráz vörösbort, lehet fiatal, nem kell testes legyen, az alkohol pedig úgyis kifő belőle, mert az alkohol 70 fok felett úgy ellian, mint az első szerelem.

Most aztán tűzöljünk, mert a kakas hasonlós a főzőkhez. Sok csatát megjárt öreglegény, aki élete alatt már sok tyúkot megismert, sok gyermeket nemzett, sok kukoricát elfogyasztott, megtestesedett férfember, akinek nem elég egy langyos fűrdő, mint nekünk a Rudásban vagy a Gellértben. Hosszan és erősen kell főzni, hogy podgrás izmai fellazuljanak, a sok huro, a sok szerelem okozta lelki erefedt, de szomatikus göröcsök kiengedjenek, mert a kakas nem csúsz és nem tyúk. Ha két-három óra múlva beleszúrunk a combjába vagy a mellébe egy hűsvillát és már nem köt, adjunk még neki egy negyedórát, meghálálja.

Kakasnak a tilon már vörösen vörös, jó, ha csípős, ecetes almapprikát adunk hozzá, de a csalamadét is szereti, meg az igazán kovászos parasztkenyert. Sem krumpelit, sem galuskát nem ajánlok, ha van jó házi kenyér. Legjobb a püspöke és a háta többi része, egy ekkora kakason csak a hátán lévő hús jóllakhat egy ember, de javaslom a nyakát is elszopogatni, a szárnyáról nem beszélve. Végére hagymát a mellét, ha csak nem vagyunk mellobonidok, mert állatunk melle a legszárabb.

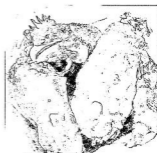
Kakasunk igazi földozat állat, s az földozat bemutatásához nem vitában vörösbort kell, most már jöhet a ház legjobb bora, még idejében hozzuk fel a pincéből, mert a legnagyobb hiba, amit egy tízéves cabernet sauvignon-nal el lehet követni, ha nem szobabőteméskletlen tálljuk. Egy palack vörösbort elfogyasztás után már megengedhet a jéghideg fröccs is, mert a kakas szomszias állat. Egy ekkora kakas nyolc embernek elég, Gargantua esetén négynek. Ha végeztünk, kezesünk egy kényelmes karosszékot, egyik kezünkbe fogunk egy pohár bort, a másikba egy kemény szivart,

lehetőleg a legjobbat, amit pénziarcánk megenged, és úgy nézzünk magunk elé, mintha valami fotostat látnánk, pedig sze-

meink páris tekintete most semmit sem vesz célba. Így emésszünk csendesesen egy órácskát és közben mondjunk hálát a Jóis-

tennek, hogy a hatodik napon a kakast megteremtette. És persze minket is.

Jávor Béla

Ligeti László fotográfiái

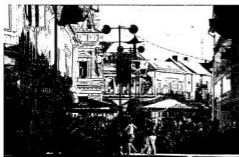
Ligeti László megérezte, sajátos szempontjai alapján értékelte azokat a bajai pillanatokat, amelyeket egy városrész, egy épület fényképen való megörökítése jelentett számára. Soha nem kivóialóként dolgozott egy-egy pillanat megörökítésén, hanem a bajai lét

aktív részeként. Városfotói nemcsak Bajáról, hanem egy egész világról beszélnek. Akár egy utcaképből, egy-egy apró részletből, egy ablaksorból, egy kapumélyvedésből, egy fasorból, egy padról megjélezhető a város küllemének egésze, vagy legalábbis an-

nak lelkiisége, sőt az a láthatatlan transzcendencia, ami a városka helyét – igaz, viszonylagosan – kijelöli a világ rendjében.

Kovács Zita

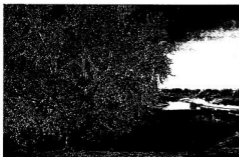
Ligeti László kiállítása december 7. és 21. között volt az EKF Gyakorlótudáskolpában.

Mediterrán hangulat

Lusa vasárnap délután

Aranyló fa

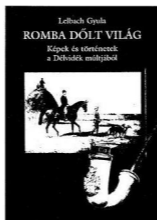
Noxstalgia

Képek Bácska múltjából

Lebach Gyula könyvéről

A címlapon a szerző nagyapjának egy 1913-as agarászaton készült lóhátas képe és dédapjának, bajnai Vojnits Máténak (1842-1902) pipája látható

Az 1942. július 7-én Szabadkán született Lebach Gyulát – a szerzőt – hároméves korában az 1941-ben visszafoglalt Bácskából anyai nagyanyja menekítette ki a veszélyesen közeledő orosz csapatok, illetve jugoszláv partizánok elől, és vitte fel Budapestre. Édesapja és annak születéig ideig még a birtokon maradtak, azonban rövidesen belátták: nekik is menekülni kell. Mindenüket elvesztve és hátrahagyva kezdte a háború utáni Magyarországon, Budapesten új életet. Bácskai történetekről tudni kell, hogy a dinasztia megalapítója, az ősi németországi családból származó Johann Georg Löhnbach az 1700-as évek második felében települt Dél-Magyarországra, s itt nevét Lebachra változtatta. A 19. század elejére elkészült Ferenc-csatornáknak és a lecsapolási munkálatok követően mezőgazdasági művelésre vett rendkívül termékeny földek nyújtotta pártatlan lehetőségeknél köszönhetően a térség őrsíri fejlődés előtt állt. Fis, Konrád (1781-1861) már a kezdetektől bekapcsolódott a terménykereskedelembé, amely unokája, Ádám (1809-1889) idején teljességedt ki. A fellendült gabonában terménykereskedelem (felvásárlás, majd Bécsbe történő szállítás) lett az, ami a bácskai Lebachok hatalmas vagyonát megalapozta. Bizonytalan hazai és külföldi politikai helyzetek idején – megsejtvé az inflációt és a pénz váratlan devalválódását – tezzauráltak, ezüstöt, aranyat és más értékálló árut halmoztak fel. Kivárva a megfelelő gazdasági és politikai feltételeket, biztos pozícióból indíthaták eljött vállalkozásaikat. Meghatározóvá váló szerepeknek köszönhetően a kiegyezés időszakára a család Magyarországon egyik leggazdagabb nagybirtokosává és a térségnélmi Bács-Bodrog vármegye harmadik legnagyobb vállalatjává lépett elő. A Lebachok azonban nemcsak jóvedelmük növelését és házasságaik révén birtokaik gyarapítását tartották szem előtt, hanem kiemelkedő szerepet játszottak Közép-Bácska evangélikus egyházának életében is: támogatták a templomok építését és felújítását, a családtagok tisztségét vállalták az egyházzervezetben, az általuk felügyelt területeket igyekeztek jó erkölcs-

ben tartani. Jóllehet a család Németországból származott és házasságai révén származ, a török idők követően letelepedett és nemességét szerzett dalma-t-horvát katonacsaláddal került rokoni kapcsolathoz, magyar lelkiéletív-önatudatává vált, s a szellemiséget Trianon követően is megtartották. A szerző nagyapjának, Lebach Gyulának (1883-1963) megfelelő vezénstét sikerült az új állapotban vagyonát és birtokait megőrizni. A család szinte minden tagjához hasonlóan ő sem politizált. Az általa irányított zöbznatási gazdaság ménéséből kikérülő lovak nevét messze földön híressé tették, és a versenyzettségekben kialakult ismeretségi körök egészen a politikai hatalom felső vezetéséig elérő kapcsolati tőkét eredményezett számára. A szerző édesapja, Lebach Gyula Máté (1907-1976) Kossuthdíjjal rendelkező földbirtokos, s 1939-ben vette feleségül a szintén nagybirtokos családból származó Speiser Edlét.

Az eddigiekben szoktunk az előzményekről szólnunk, amelyre Lebach Gyula beleszállt, ahonnan indult. Hiánypótló munkája első látásra család történet, olvasás közben azonban kitűnik: ennél sokkal több. A Délvidék vezető rétegének életén keresztül bepillantathatunk vidékünk történetébe, s közben korhó képet kapunk Bácska múltjáról. A könyvben közöltetett híressé teszi az évtizedeken átívelő alapos kutatómunkát tükröző gazdag képanyag, a sok adat és az „oral history.”

Utóbbi forrásait elsősorban a nagyszülőktől hallottak, másodsorban a hozzájuk látogató rokonok által megőrzött családi szájhagyomány és a szerző által meglátogatott helyeken hallottak jelentik.

A könyv szerkesztésének három részre tagolódik. Az elsőben kilenc fejezet tárgyalja a zöbznatási ménest alapító Vojnits családát. Feldolgozza a család történetét, nőtágainak illő rangú házasságait, báró Vojnits István és báró Vojnits Sándor gróf Tisza Istvánhoz politikában gyökerező kapcsolatát, a világhíró Vojnits Oszkár életét, felvázolja a török idők követően katonai pályára lépő Vojnitsok portréját, a Vojnits-birtokok kialakulását, a közélekre tett családi alapítványokat, a bajnai katolikus templom és a Vojnits kegyuraság történetét, végül ír a Vojnits arcképgyűjteményről s annak bajnai vonatkozásairól.

A tíz fejezetre tagolt második rész először sorra veszi azokat a családokat, amelyekkel a Vojnitsok házasságai révén rokoni kapcsolatba kerültek: a Rohoncziakat, a Siskovitsokat, a Törleyeket, a Szekenderovitsokat, a Szutsitsokat, a Plakovitsokat és a Lebachokat. Úgy gondolom, érthető okokból tárgyalja alaposabban a szerző a Lebach család történetét, majd külön fejezetet szentel 1897-ben született nagyapjának – Lebach Irén – regényes élettörténetének. Róla tudni kell, hogy bácskai úrlányként nőtt fel, majd 1917-ben férjhez ment rudnai és divékújfalusi Rudnay Lajoshoz (a család valószínűleg legismertebb tagja Rudnay Sándor herceggel). A diplomáciai pályára lépő és 1926-tól Hágában követi posztot betöltő Rudnay Lajos felesége ott ismerkedett meg a Magyar Követségben megszálló Albrecht főherceggel. Egmásba szerettek, majd a botrány kitörése után Rudnay beadtta a válópert. Albrecht anyja, Izabella főhercegné mindent elkövetett a magyar királyi trónus színtérségsé a magyar házasságának (részben elvált az angol szörmény – előző házasságban született gyermekekkel – aki emellett még protestáns vallású is) megakadályozása érdekében, amely az angliai Brighton főhercegen 1930. augusztus 16-án megicsécs létréjött. A sors fura fintora, hogy a gyermekéless nélküli házasság 1937-ben válassal véget ért. (A Habsburg főhercegi család Baranya és Bács-Bodrog vármegyei vonatkozásaival – uradalmának tör-

*A lenyágadó eleganciájú, rendkívül művelt
Lebach Irén (1897-1985)*

ténetével és fejedelmi vadászataival – lapunk 2009. februári és áprilisi számaiban foglalkoztunk.) Lebach Irén életének további történetét a könyv részletesen közli. A következő, Bácska társadalmi életével foglalkozó fejezetben – más bemutatott helyek mellett – két fotót láthatunk és ismertetést olvashatunk a Baja belvárosában álló Vojnits kőráról, a mostani Nagy

István Képtárról. A rövid leírásból kibonthatózik a régi, letűnt világ képe. A második rész utolsó fejezete a szerző családtagjainak a 19. századtól napjainkig tett, hazánktól távoli, gyakran egzotikus országokat felkereső utazásairól ír.

A könyv hét fejezetből álló harmadik része az 1750-ben alapított zobnaticai ménés történetével foglalkozik. Az első fejezetben bemutatásra kerül a hely, körvonalozódik a kor és leírásra kerülnek a keővező körülmények. A második fejezet Zobnatica pusztá kialakulását vizsgálja, majd a következő két fejezetben annak az időszaknak a részletes bemutatása következik, amely alatt a szerző nagyapja irányította a lótenyésztést. A szövegben és a mellékletben közölt származási táblák, a tervszerű tenyésztés áttekintésére szolgáló táblázatok és az istálló versenyeredményei – még hiányosan is – hű tükörképei az iteni munka magas színvonalának és elért sikereinek. Ezután a szabadkai lóversenyek rövid ismertetése, majd a bicskai agarászat bemutatása következik. Az utolsó fejezet a zobnaticai ménés 2. világháború utáni történetén keresztül a közélgi privatizáció lehetőségével, a bizonytalan jövővel zárul.

A könyv gazdag és a témában elmélyült írók szándékának számára jól hasznosítható irodalomjegyzékkel zárul.

A szerző leírása szerint „...ában az időben igen szövevényes és sokréteű rokoni kapcsolatok fűzték össze a családokat, és a különböző házaságok révén szinte mindenki mindenkiel rokoni vagy ismeretségi viszonyba került.” Ennek a kiterjedt családot jelentő őr osztálynak a világba enged bepillantást a könyv. Jó lenne más bicskai családok – például a Látovitsok – hasonló jellegű vállalkozásait, visszatérő munkáját is olvasni.

A közelmúltban többször foglalkoztam különböző cikkeken Katymárral és környékével. Valószínűleg ezért tűnt fel a könyv 301. oldalán lévő kép magyarizátának apró elírása. A könyv lévő kastély nem Madarason, hanem Katymáron állt.

A könyv első kiadása 2008-ban jelent meg. Az érdeklődésnek köszönhetően 2009-ben szükségessé vált másodszor is megjeleníteni. Igen értékes olvasmány-nak tartom, ajánlom mindenkinek. Megvásárolható a Budapesten, a Múzeum körúti Houterus Antikváriumban vagy a www.bookline.hu internetes könyvtárház oldalán.

(Lebach Gyula: Romba dőlt világ. Képek és történetek a Délvidék múltjából. Akaprint Kiadó, Budapest 2009. 448 oldal)

Dr. Nebojski László

Dr. Knézy Lehel: Baja a forradalom és a szerb megszállás alatt (1918-1921)

A Türr István Múzeum reprint kiadásában tette elérhetővé a könyvet. (Tíjékoztatásul: 2000 Ft-ért megvásárolható a múzeum irodájában.) Alább egy korabeli ismertetést közlök, amelyet az 1941-44 között Zomborban megjelent Kalangya című folyóirat 1944. márciusi számában (140. old.) olvastunk. Szerzője Horcag János (1909-1945), a délvidéki magyar irodalom jeles képviselője, a Kalangya akkori szerkesztője.

Dr. Knézy Lehel könyve a szerb megszállás első három esztendőjéről szól, s az események, amelyeket az idő távlatából emlékeztetőnkbe idéz, nem szorosan Bajához kötődtek. Körülbelül hasonló események játszódtak le akkoriban az egész Délvidéken. A magyarság nem tudott belenyugodni a történelmi változásba, haladt elvagyondni a történelmi változás, így meggyőzt az új honfoglalókat, ebből támadtak az összezetők, a megharcoltatások és a megöltetések. A huszonhárom év jogosult uralomnak két-

ségtől az első három volt a legnehézebb időszak. Az új államalakulat kezdetben képtelen volt egy korrelt és minden tekintetben odavaló tisztviselő gárdát toborozni. Olyan emberek is hatalomra kerültek, akikben a gyűlölet és a bosszú túltengett, és akik gyakran szabadfára engedték alantas indulataikat. A szerző elfogulatlanságát és jóindulatát bizonyítja, hogy félsimerte ennek a kornak nacionalizmusán túl forradalmi jellegét. A nagy változások soha sem mennék stmán, a forradalmak mindenütt felhozók az a könnyebb fajtájú réteget, amely a víz színen úszik és elpiszkítja tükörképét. Így szinté dr. Knézy Lehel könyvéből vonjuk le a tanulságot, hogy a nagy változások mindenütt teret engednek a „felelősen elemek” garzdálkodásának és hibá minden emberiesség és jóindulat, gátat vetni a felelősenek garzdálkodásának lehetetlen.

A dr. Knézy könyvében felsorolt „hatalmasok” között igen sok ismerős akadunk, akik a bajai háromszög kiirtése

után itt kerestek menedéket, s akik az idők folyamán megcsendesedtek és egyáltalán nem mutatnak ellenséges magatartást a magyarsággal szemben. Változnak az idők, változnak az emberek, ideáthetünk az ismét korszerű jelmondatot. Vagy talán a hatalomban csatlódtak?

De az idők és az emberek változásával nem tartott lépést – dr. Knézy Lehel könyve szerint – a magyarság. A legnehézebb időkben is nemcsak, hogy nem csökken, de folyton erősödött nemzeti öntudata. S így az előtűnik fekvő könyv nem vádrat, hanem emlékkönyv, a bajai magyarság hősi emlékkönyve. Ha egyszer megírják a Délvidék történelmét, úgy dr. Knézy Lehel könyve jó és megbízható forrásmunkául szolgál majd. Alapatainak gazdagágán túl jöleg tárgyilagossága, igazság szeretete, ahogyan az idegenben is elismeri a jó megnyilatkozásokat és az emberi érzület, s a helyes történelmi szemlélet tessik igazán értékes dr. Knézy Lehel könyvet.

A Bajai Honpolgár tartalommutatója

2009. (20. évfolyam)

1. szám (Január)

BÁLINT László: Egy új év kilenctében. (1.o.l.d.)
Városi kitüntetések. A képviselő-testület december 20-1 taneseti ülésén az alábbiak kaptak kitüntetési címet, illetve díjat. (2.o.l.d.)

DÁNIEL József: A nagy háború előidézet története. Somogyváry Gyula (1895-1953). (2-5.o.l.d.)

KOVÁCS Zita: Az égi és földi szörfölő. 100 éve született és 10 éve hunyt el Kákosy Konstantin. (5-6.o.l.d.)

KÖTHENCZ Kelemen: „Dajlói vidáman s elrepgől a gond” A Szeremlei Református Dalárdák működése a két világháború között. [1.rész.] (6-9.o.l.d.)

SZLUHA Gyula: B Ű É K. (vers) (8. o.l.d.)

BÁLINT Anitla - NEBOJSZKI László: Hírlapi morzsák a régműltből. (9.o.l.d.)

FELEDY Balázs: Emlékkép-plasztikák. Mész, Mészáros Gábor kiállítás Hódmezővásárhelyen. (10-11.o.l.d.)

CSEH László: Szomáliai menekültek között Kényában. (11-13.o.l.d.)

M. J. [MAYER János]: Márton Zsolt új kettőse. (13.o.l.d.)

A Bajai Honpolgár Alapítvány 2008. évi támogatái. (13.o.l.d.)

SCHMIDT Antal: Egy kép, egy történet. (13.o.l.d.)

FALUDI Gábor: A bajai Deák Ferenc-zsúf. A most megjelent 111 vízi emlék Magyarország legelső kiadvány számára készült összefoglalás. (14.o.l.d.)

FÁBIÁN Borbála: A hála utókor? A Gasi Péter utca elnevezésének története. (15.o.l.d.)

NEBOJSZKI László: Dr. Mándics Mihály könyvéről. [könyvism.] (16.o.l.d.)

SCHMIDT Antal: Búcsúutunk útbona és Dél-Amerikában. (16.o.l.d.)

JÁSZ Anikó: A Bajai Honpolgár tartalommutatója 2008. (17-19.o.l.d.)

NEBOJSZKI László: Védendő vételek: a nagy rólafele. (20.o.l.d.)

2. szám (február)

JÁVOR Béla: Bajai halászlev(e)lek. Előjáróban. (1-4.o.l.d.)

MAJOR Zsolt: Baja kereskedelmének és iparjának fénycora. (4-6.o.l.d.)

KÖTHENCZ Kelemen: A Szeremlei Református Dalárda működése. 2.r. (6-8.o.l.d.)

DÁNIEL József: Az űrcsúzt lékzár. (8-9.o.l.d.)

BÁLINT László: Kadebó Tamás gyűjteményes novelláskötetéről. (10-11.o.l.d.)

NEBOJSZKI László: A helyi uradalomtól Béda-Karapancsáig. (11-13.o.l.d.)

BÁLINT László: Bartos Annika verseskötetéről. (14-15.o.l.d.)

MAYER János: A vízszatér megpróbáltatásai. (15-16.o.l.d.)

BÁLINT Anitla - NEBOJSZKI László: Hírlapi morzsák a régműltből. Légjáratok vidékünkön. (16.o.l.d.)

LAKI Ferenc: A légkör állapota. 1.rész. Létvárosi légszennyeződés: a szmog. (17.o.l.d.)

BLÁCS Borbála: Bajai évfordulók 2009-ben. (18-19.o.l.d.)

BÁLINT László: Türr István Emlékkij. (19.o.l.d.)

NEBOJSZKI László - SCHMIDT Antal: Védendő vételek: a tisztán. (19-20.o.l.d.)

3. szám (március)

KOVÁCS Zita: „A festészet nem szelvények, a modern kép szabadságot jelent.” (Berki Viola) (1.o.l.d.)

DÁNIEL József: A ciszterci rend bajai nosztora Székely Károly (1849-1942). (2-5.o.l.d.)

HEGEDŰS Tibor: 2009 - A csillagászat szemerkéi éve. (6-8.o.l.d.)

LENDVAI Tibor - SCHMIDT Antal: Közéletes és bőséges. (8-9.o.l.d.)

Anitla [BÁLINT Anitla]: Levélfele Mezei Lajosnak. (9.o.l.d.)

MOLNÁR János: 150 éve született Heiler Richárd, a bajai polgári fröskola alapító igazgatója. (9-10.o.l.d.)

JÁVOR Béla: Az isten bajai szolgálja meg a rácsot. (11-13.o.l.d.)

TÁNCZOS-SZABÓ Ágota: Baja városfejlesztési stratégiái Trianon után. (13-14.o.l.d.)

KÖTHENCZ Kelemen: A Szeremlei Református Dalárda működése. 3.rész. (15-17.o.l.d.)

SCHMIDT Antal - BÁLINT Anitla: Óriásvárna és székföld. (17.o.l.d.)

LAKI Ferenc: A légkör állapota. 2.rész. Őzön, radon, por. (18-19.o.l.d.)

Kedves Olvasóink! [felhívás az adó 1%-ának felajánlására] (19.o.l.d.)

BÁLINT Anitla - NEBOJSZKI László: Hírlapi morzsák a régműltből. Leszámlálás Zomborban. (19.o.l.d.)

NEBOJSZKI László: Védendő vételek: a kis felhárszvetke. (20.o.l.d.)

S. A. [SCHMIDT Antal]: Őtvenedzer. (20.o.l.d.)

4. szám (április)

KOVÁCS Zita: II. Országos Víz és Élet Képzőversenztől Biennálé Baján. (1.o.l.d.)

DÁNIEL József: Szabadságvíz és történet. A honvédereg visszafoglalja Buda várát. (2-3.o.l.d.)

SCHINDLER Máttyás: Mezei Lajos emlékeztető. „Er azért szép lesz!” (4.o.l.d.)

JÁRAI Zoltán: A legnagyobb lokálpatrióta. (4.o.l.d.)

KOSZTOLÁNYI Károly: A hívőti harangok némák maradtak. (5-6.o.l.d.)

RICHTER Ilona: Emlékezés Tömökény Istvánra. Egy előző utószava. (6.o.l.d.)

NEBOJSZKI László: Fejedelmi vadászatok a helyi uradalomban. (7-9.o.l.d.)

Kintinéz. [Fekete-Kovács Kornél]. (9.o.l.d.)

JÁVOR Béla: Bajai halászlev(e)lek. Hajdani disztribúciók, svagy az elfint májshurka nyomában. (10-13.o.l.d.)

SCHMIDT Antal: Mészlő emlékkönyv. (13-14.o.l.d.)

IKOTTY Gabriella: A bajai ferences könyvtár története. (15-16.o.l.d.)

BÁLINT Anitla - SCHMIDT Antal: Rekreációs csúcs Gemencben. (17.o.l.d.)

M. Za. [MERK Zsuzsa]: Baja a forradalom és a szorb megszállás alatt (1918-1921). Történelmi feljegyzések. Írta: dr. Knézy Lehel. (17.o.l.d.)

BÁLINT Anitla - NEBOJSZKI László: Hírlapi morzsák a múltból. Áprilisi tréfa Zomborban. (18.o.l.d.)

LAKI Ferenc: A légkör állapota. 3.r. Szén-monoxid, savasodás, klórvégültek, dözsozok. (18-19.o.l.d.)

NEBOJSZKI László: Védendő vételek: az erényi madártej. (20.o.l.d.)

5. szám (május)

NEBOJSZKI László: A Madamk és Fák Napja. (1.o.l.d.)

JÁVOR Béla: Bajai halászlev(e)lek. Bajai kormézősok és a kőrömpörköl. (2-4.o.l.d.)

SZENTJÓBI SZABÓ Tibor: Dr. Szent János, a mérték és pedagógus, 1931-2000. (4-5.o.l.d.)

MERK Zsuzsa: Baja mezőváros szerepe az 1848-1849. évi szabadságharcban. [könyvism.] (5-6.o.l.d.)

ZOMBOLYA Géza: Egy sikeres életút kapcsán. (6-7.o.l.d.)

MAYER János: A szánvetés kikötőjében. Moretti Gemma új verseskötetéről. (7-8.o.l.d.)

DÁNIEL József: Egy űr Prospero varázsszövegén. (8-9.o.l.d.)

KEVINÉ MÉSZAROS Erika: Az emlékek űre. Szabász vagy pedagógiai projekt? (10.o.l.d.)

WEDDNER Yvette: A tízre tervező erője. (10-11.o.l.d.)

DELY Géz: Mindannyian valami lényegnek űrei vagyunk. (11.o.l.d.)

SCHMIDT Antal - BÁLINT Anitla: Tuskóhalászat és lngyógyfűtés egykoron. (12.o.l.d.)

SCHMIDT Antal: Gombgyártás kagylóhéjból. (12-13.old.)

SARLÓS István: Bajai város mezőgazdasági nagybirtoka a két világháború között. Részlet a fenti című hosszabb tanulmányból. (13-14.old.)

WIEGANDT Richárd (nev. Dániel József): Science – a természettudományok integrált oktatása. (15-16.old.)

CZIKNÉ FRANK Mária: A Tűr István Múzeum képtárlatának kezdeteiről. (16-17.old.)

BÁLINT Anitla – NEBOJSZKI László: Hírlapi morzsák a régműtből. (18.old.)

LAKI Ferenc: A légkör állapota. 4.rész. A hőmérséklet forrása és változásai. (18-19.old.)

A BAJAI HONPOLGÁR ALAPÍTVÁNY beszámolója a 2008. évi közhasznú tevékenységről. (19.old.)

NEBOJSZKI László: Védendő védtelenek: a gypsus gyűszűvirág. (20.old.)

6. szám (június)

JÁVOR Béla: Bajai halászev(elyek). Szőlőskről, borokról és lecsokról. (1-4.old.)

SCHINDLER Mátys – SCHMIDT Antal: Prokop Péter freskói Hegykőn. (4.old.)

KOLLÁRNÉ ÉBER Orsika: Feszt, tanár, humanista ember. Száz éve született Ifj. Éber Sándor. (5-7.old.)

BÁLINT Anitla: A Tóta család kiállítása. (8.old.)

VELEKEI Balázs: A kétférfiek védelmében. (9-11.old.)

DÁNIEL József: Cigánysors a cigánysoron. Anno domini 1939. (11-13.old.)

SCHMIDT Antal: Meseélő emlékkönyv. (13-14.old.)

SCHMIDT Antal: A medvék és Írisz. (14.old.)

LAKI Ferenc: A légkör állapota. 5.rész. A légnyomás és légmozgások. (15-16.old.)

MAJOR Hajnalka: 27 centiméter? (16-17.old.)

MAYER János: B. Horvát István új vereskes-tetéről. „Egy nem udvari költő” a hazáról (és sok egyébről). (17-18.old.)

BÁLINT Anitla – NEBOJSZKI László: Hírlapi morzsák a régműtből. (18.old.)

KOVÁCS Zita: Megnyitjuk az Urizsát. BICAJ – Bajai Ifjúsági Civil Szervezetek Akciója. (19.old.)

NEBOJSZKI László – SCHMIDT Antal: Védendő védtelenek: a talipánfa. (20.old.)

7. szám (július)

JÁVOR Béla: Bajai halászev(elyek). Halakról, halászkőről, halászléről. (1-4.old.)

SCHINDLER Mátys: A hajóti Madona. (4-6.old.)

KOSZTOLÁNYI Károly: Hogyan lettem bajai-ivá. (6-8.old.)

SCHMIDT Antal: Meseélő emlékkönyv. (8-9.old.)

Z. J. [ZOMBORCSEVICS János]: Levélházi utam. (10.old.)

NEBOJSZKI László: Fejtűltára viró útszéli keresztnek a bácskai országhatáron. (10-12.old.)

MAYER János: 200 éve történt. A wagrami csata és a schönbrunni béke. (12-15.old.)

DÁNIEL József: Régi idők mozaja. (15-17.old.)

BÁLINT Anitla – NEBOJSZKI László: Hírlapi morzsák a régműtből. (18.old.)

LAKI Ferenc: A víz. 1. rész. Jellemző, előfordulása, hasosítása. (18-19.old.)

SZOMBATHY Bálint: A szigeti művészeti program. (19.old.)

NEBOJSZKI László: Lepceinvízió Baján és környékén. (19.old.)

NEBOJSZKI László: Védendő védtelenek: a nyúlfi. (20.old.)

8. szám (augusztus)

BÁLINT László: A bajai Duna-tud szék éve. (1-2.old.)

SCHMIDT Antal: Meseélő emlékkönyv. (3-4.old.)

MAYER János: Hősök ligete Csátalján. (4-5.old.)

KOVÁCS Zita: Bosznaiy Ervin. Látomás, művészet és színművészet. [könyvism.] (5-7.old.)

NEBOJSZKI László: Keresztfejtűltás Bácsszentgyörgy mellett. (8-12.old.)

JÁVOR Béla: Bajai halásze(vel)ek. 7.[rész] Danáról, kajokról, Hasvus-levesről. (12-14.old.)

NÉMETH Ferenc: A polgárság pompázó színe. A nagybecsűreki képművészeti élet a 19. és a 20. század elején. (15-16.old.)

LAKI Ferenc: A víz. 2. rész. A Világtereng: óceánok és melléktereng. (16-17.old.)

DÁNIEL József: Egy badacsonyi szőlő irodalmi utóélete. (17-18.old.)

BÁLINT Anitla – NEBOJSZKI László: Hírlapi morzsák a régműtből. (19.old.)

HELGA tanító néni: Gyerekesbeszéd. (19.old.)

NEBOJSZKI László: Védendő védtelenek: a tündérfityol. (20.old.)

9. szám (szeptember)

Hosszú Katinka világbajnoki (1.old.)

BÁLINT Anitla: „Gulambok szárnyán” Illés Sándorra emlékezve. (2-3.old.)

SCHMIDT Antal: Meseélő emlékkönyv. (3-4.old.)

SZÁSZ István: Éljen a hóbortár! (5-7.old.)

GALAMBOS Gábor: Léginnadár a Duna-tud eiten, svagy kik is bombázták le a bajai hidat? (7-9.old.)

JÁVOR Béla: Bajai halásze(vel)ek. Piacokról, kifizetésről és a velős konzerről. (9-12.old.)

DÁNIEL József: Körték a Császártoronyból. (12-14.old.)

SCHMIDT Antal – SCHINDLER Mátys: Éber-freskó és Prokop-festmények Hajlósán. (14-16.old.)

LAKI Ferenc: A víz. 3. rész. A tengervíz mozgása. (16-17.old.)

B. T. [BÁNÁTI Tibor]: Emlékező sorok [Emlékeztető sorok]. (18.old.)

HELGA tanító néni: Gyerekesbeszéd. (18.old.)

BÁLINT Anitla – NEBOJSZKI László: Hírlapi morzsák a régműtből. (19.old.)

SCHMIDT Antal: 111 vízi emlék Magyarországon. [könyvism.] (19.old.)

NEBOJSZKI László: Védendő védtelenek: a virágkálca. (20.old.)

10. szám (október)

SCHMIDT Antal: Séta Dunafürdőn. (1.old.)

JÁVOR Béla: Bajai halásze(vel)ek. Vodicáról, az ortodoxiáról és a diemnyelvről. (2-5.old.)

Helyreigazítás. [9.szám 18.old.-hoz] (5.old.)

SCHMIDT Antal: Meseélő emlékkönyv. (5-6.old.)

KOVÁCS Zita: Dümösör Jánosra emlékezünk. (6.old.)

NEBOJSZKI László: Keresztzentelés délvideki pihenőnél. (7.old.)

B. T. [BÁNÁTI Tibor]: Néhány sor a tolemlairól. (8.old.)

B. L. [BÁLINT László]: Új magyar emlékmű a Korinthoszi-útszamárnál. (8.old.)

DÁNIEL József: Akciót a harang szől. (9-11.old.)

BÁLINT László: Éhségcszárjék a bánya mélyén. Csalmok, IX-es aknátör – 1956. október 24-28. (11-13.old.)

KOVÁCS Zita: Kántor József retrospektív kiállítása a Nagy István Képtárban. (13-14.old.)

LAKI Ferenc: A víz. 4. rész. A folyók. (14-15.old.)

TÖRÖK István: Az én 56-om. [1.rész] (15-18.old.)

BÁLINT Anitla – NEBOJSZKI László: Hírlapi morzsák a régműtből. (19.old.)

NEBOJSZKI László: Védendő védtelenek: a békajut mácsosnya. (19-20.old.)

11. szám (november)

VÖRÖS Béla – SCHMIDT Antal: A Sugovica mai torkolatának kialakítása. (1-2, 14. old.)

JÁVOR Béla: Bajai halásze(vel)ek. A Rákóc temetőről, régi bajaiakról és a gombáról. (3-5.old.)

MAROSVÁSÁRHELYINÉ GERGELY Anna: Egy bajai ifjú fizikus Kínában. (5-6.old.)

KOVÁCS Zita: Egy életmű magyárára ... (6-7.old.)

PENCZ Rudolf – BÁRTFAI István: Tradíció és megújítás. 60 éves a bajai Gmz. (8-10.old.)

KOTHENCZ Kelemen: Megújult köntésben a bácskai tudósir. [könyvism.] (10.old.)

JASZLITS László – JÁSZ Anikó: Influenza világjárványok (pandémia). (11-12.old.)

SCHMIDT Antal: Meseélő emlékkönyv. (12-13.old.)

PINTÉR Hedvig – CSONGOR Orsolya: Szent Lászlóak Ulmban. (13-14.old.)

TÖRÖK István: Az én 56-om. 2.rész. (15-17.old.)

LAKI Ferenc: A víz. 5. rész. A felszín alatti vizek: ásvány- és gyógyvizek. (18-19.old.)

BÁLINT Anikó – NEBOJSZKI László: Hírlapi mozzak a régiműből. (19.old.)

NEBOJSZKI László: Védendő védtelenek: a sáktáblalepke. (20.old.)

12. szám (december)

MAYER János: Ninostelenül követni a ninostelen Krisztust. 800 éves a ferences rend. (1-5.old.)

SZLUHA Gyula: Karácsonykor Jézusnak. (vers) (5.old.)

PUMP Károly felvételei. Képek a bajai Barokk templomából. (6.old.)

DÁNIEL József: A mi langyeleink. (7-9.old.)

SCHMIDT Antal: Mesélő emlékkönyv. (9-10.old.)

Kovács Erzsébet 1919. július 23. – 1988. december 7. (Szászll. Vuity Valéria, Barta Imre, Kubatov János) (10-11.old.)

LAKI Ferenc: A darvinizmus tudománytörténeti jelentősége. (11-13.old.)

MAYER János: Tudások, kutatók nyomdokain. Regionális Tudok-konferencia a III. Béla Olimpiánumban. (13-14.old.)

Fotókiállítás a Barokk templomban. (15.old.)

BÁLINT Anikó: Téli estén ... (15.old.)

JÁVOR Béla: Bajai halásze(ve)tek. Régi bajai kártyonyokról és az abból tokszszalonszról. (16-18.old.)

B. L. (BÁLINT László): Jankovics Éva kártyonyóról. (18.old.)

SCHMIDT Antal: Bajai élnaptár 2010. (18.old.)

Előfizetési felhívás. (19.old.)

JÁSZ Anikó: A bajai könyvtár kincsei. [könyvism.] (19.old.)

BÁLINT Anikó – NEBOJSZKI László: Hírlapi mozzak a régiműből. (19.old.)

NEBOJSZKI László: Védendő védtelenek: az erdei szamóca. (20.old.)

SZERZŐI NÉVMUTATÓ

Bálint Anikó 1/9; 2/16; 3/9; 3/17; 3/19; 4/17; 4/18; 5/12; 5/18; 6/8; 6/18; 7/18; 8/19; 9/2; 9/19; 10/19; 11/19; 12/15; 12/19;

Bálint László 1/1; 2/10; 2/14; 2/19; 8/1; 10/8; 10/11; 12/18;

Bánáti Tibor 9/18; 10/8;

Barta Imre 12/10;

Bártfai István 11/8;

Blága Borbála 2/18;

Cseh László 1/11;

Csongor Orsolya 11/13;

Csikósi Frank Mária 5/16;

Dániel József 1/2; 2/8; 3/2; 4/2; 5/8; 5/15; 6/11; 7/15; 8/17; 9/12; 10/9; 12/7;

Dely Géza 5/11;

Faludi Gábor 1/14;

Fábián Borbála 1/15;

Felady Balázs 1/10;

Hegedűs Tibor 3/6;

Galambo Gábor 9/7;

Helga tantó néni 8/19; 9/18;

Horváth Gabriella 4/15;

Jáni Zoltán 4/4;

Jász Anikó 1/17; 11/11; 12/19;

Jászits László 11/11;

Jávor Béla 2/1; 3/11; 4/10; 5/2; 6/1; 7/1; 8/12; 9/9; 10/2; 11/3; 12/16;

Keveiné Mézváros Erika 5/10;

Kallós Éber Orsolya 6/5;

Kosztolányi Károly 4/3; 7/6;

Kothencz Lelesz 1/6; 2/6; 3/15; 11/10;

Kovács Zita 1/5; 3/1; 4/1; 6/19; 8/5; 10/6; 10/13; 11/6;

Kubatov János 12/10;

Laki Ferenc 2/17; 3/18; 4/18; 5/18; 6/15; 7/18; 8/16; 9/16; 10/14; 11/18; 12/11;

Lendvai Tibor 3/8;

Major Hajnalka 6/16;

Major Zsolt 2/4;

Meszevőszékelyné Gergely Anna 11/5;

Mayer János 1/13; 2/15; 5/7; 6/17; 7/12; 8/4; 12/1; 12/13;

Mész Zsuzsa 4/17; 5/5;

Molnár János 3/9;

Nebojszki László 1/9; 1/16; 1/20; 2/11; 2/16; 2/19; 3/19; 3/20; 4/7; 4/18; 4/20; 5/1; 5/18; 5/20; 6/18; 6/20; 7/10; 7/18; 7/19; 7/20; 8/8; 8/19; 8/20; 9/19; 9/20; 10/7; 10/19; 10/19; 11/19; 11/20; 12/19; 12/20;

Németh Ferenc 8/15;

Pencz Rudolf 11/8;

Pintér Hedvig 11/13;

Pump Károly 12/6;

Richter Ilona 4/6;

Serős István 5/13;

Schindler Miklós 4/4; 6/4; 7/4; 9/14;

Schmidt Antal 1/13; 1/16; 2/19; 3/8; 3/17; 3/20; 4/13; 4/17; 5/12; 5/12; 6/4; 6/13; 6/14; 6/20; 7/8; 8/3; 9/3; 9/14; 9/19; 10/1; 10/5; 11/1; 11/12; 12/9; 12/18;

Szász István 9/5;

Szentőbi Szabó Tibor 5/4;

Szluha Gyula 1/8; 12/5;

Szombathy Bálint 7/19;

Tánczos-Szabó Ágnes 3/13;

Török István 10/15; 11/15;

Velelei Balázs 6/9;

Vörös Béla 11/1;

Vuity Valéria 12/10;

Weidinger Yvette 5/10;

Wiesandt Richárd 5/15;

Zomborczevics János 7/10;

Zombolya Géza 5/6;

CIKKSOROZATOK MUTATÓJA

Bajai halásze(ve)tek (Jávor B.)

ESZÁRJOBAN. Százéves történet 2/1;

Az Isten bajai szolgál meg a népeonty 3/11;

Hajdani díszbűbészek, avagy az életét májvas-hurka nyomában 4/10;

Bajai komédiások és a köztársaságköt 5/2;

Szólókról, borokról és lecsókról 6/1;

Halakról, halászkörről, halászlékről 7/1;

Dunáról, kajakról, Hármas-Iszteréről 8/12;

Piacokról, kifizetéről és velős kuncról 9/9;

Vodóczsról, az ortodoxiáról és ... 10/2;

A Rókus temetőről, régi bajainkról ... 11/3;

Régi bajai kártyonyokról ... 12/16;

Az én 56-om (Török L.)

1. rész 10/15;

2. rész 11/15;

A légkör állapota (Laki F.)

1. r. Látványos légszennyeződés: a szmog 2/17;

2. r. Özm, radon, por 3/18;

3. r. Szén-monoxid, vasasodás ... 4/18;

4. r. A hőmérséklet forrása és változása 5/18;

5. r. A légnyomás és légmozgások 6/15;

A Szerelmi Református Dalárdá működése (Kothencz K.)

1. rész 1/6;

2. rész 2/6;

3. rész 3/15;

Védendő védtelenek (Nebojszki L.)

Nagy rócalapka 1/20;

Tiszán 2/19;

Kis felhárvaslapka 3/20;

Ernyős madártej 4/20;

Gyapjas gyűszűvirág 5/20;

Tulipánfa 6/20;

Nyílfi 7/20;

Tündérlégyöl 8/20;

Virágolka 9/20;

Héjakút mészanya 10/19;

Sáktáblalepke 11/20;

Erdői szamóca 12/20;

A víz (Laki F.)

1. r. Jellemző, előfordulása ... 7/18;

2. r. A Világtenger: óceánok ... 8/16;

3. r. A tengervíz mozgásai 9/16;

4. r. A folyók 10/14;

5. r. A felszín alatti vizek ... 11/18;

Összeállította: Jász Anikó

Védendő védtelenek: a vízi menta

„Akár fodor, akár menta, elég, hogy banyavirág” vagy „Jó már neki a banyavirág is” – olvashatjuk Margalits Ede 1896-ban megjelent *Magyar közmondások és közmondászerű szólások* című könyvében. A mentákat az emberiség már évezredek óta gyógynövényként használja, és a fodormentát főként ezzel a népi elnevezéssel – banyavirág és más változatai – lett ismert; a második esetben pedig idősebb személyre történik utalás. E fodoros levelű kerti növény vadon élő közeli rokona a mostani szármunkban ismertetésre kerülő vízi menta (*Mentha aquatica*).

A megdörzsölve erősen mentolos illatú évelő növény 30-70 centiméter magasságot elérő szára többnyire felálló, hajtásai puha szőrök vagy sűrűn molyhosak, esetleg kopaszok. A 3-15 milliméter hosszú nyelven ülő, átellenesen álló, 2-8 centiméter hosszú és 1-4 centiméter széles leveleinek alakja tojásdad vagy hosszúkás, szélük csipkés-fűrészes. Rózsaszín-illa virágzata a szár csúcsán fejlődik, amely – egyébként 2-3 állórvéből alakult – mintegy 2 centiméter átmérőjű gömböcs vagy megnyúlt fejecske. A felső levelek alatt fejlődő 1-3 állórvé jóval kisebb. A júliustól októberig virágzó növény termése négymagvú malakocsa.

A vízi menta az agyag, a vályog és a tőzeges taljakat kedveli, így legkedveltebb élőhelyei a patakpartok, a láprétek és mocsarak (a kisebb vízelöntést jól tűri). Magyarországon mindenféle nedves növénytársulásban előfordul, és Európa nagy részén elterjedt. Baja környezetében megtalálható Gemencen éppúgy, mint a Gólyasor előtti vízenyős rész mostanságban feltöltése kerülő részén (Dr. Balanyi László: *Botanikai gyűjtőútjaim*. Békés, 1987;

Stetik Dóra: *Adatok a Duna-Dráva Nemzeti Park Gemenci Tájegysége flórájához*. In: *Kitaibelia*, 2000. 161. oldal; és saját megfigyeléseim).

Az árvacsalárfélék (*Lamiaceae*) családjába tartozó vízi mentának számos rokona ismeretes. Zöld mentával (*Mentha spicata*) történő kereszteződéséből jött létre a természetes borsos menta (*Mentha piperita*). A cikkben már említett fodormenta (*Mentha crispata*) a vízi menta fodoros leveleű változata. A nedves, elmoocsárosodó élőhelyeken éri jól magát a hosszú levelekkel és virággzattal rendelkező lömmenta (*Mentha longifolia*). Az úde gyomtársulásokok kedveli a mezei menta (*Mentha arvensis*). A Püribölyi-erdőben helyenként megtalálható csombor menta (*Mentha pulegium*) igen változékony megjelenésű növény. Összességében elmondható, hogy az ugyazonos élőhelyen megtalálható mentafajok között kereszteződnek, ami a pontos meghatározásukat nehezíti.

A mentáknak számos, használatukra is utaló népi elnevezése terjedt el. A vízi mentát hárvják fekete mentának, téli salátának vagy vízi tornának; a cikk elején említett fodormenta banya, banyamentta, kucsercáska, vénaszonymenta; a lömmenta másképpen bárszing, fejr menta, vadpolj; a mezei menta legismertebb nevei pedig a ló- vagy tarlómenta. (Hoffmann Károly és Wagner János: *Magyarország virágos növényei*. Budapest, 1907. 119-120. oldal.)

Az erős illatú növényeknek elődeink gyógyító erőt tulajdonítottak, ezért előzetesen gyűjtötték és használták őket. Közülük már az ókorban nagy tiszteletnek örvendett a menta, amelyet sok nép természetesen Rágósaláták leveleit, tehit ugyanazt szolgálták, mint napjainkban a mentolos cukorka: a lehetet kellemesebbé tételét. Emellett szinte minden betegséghez ajánlották, sőt úgy tartották, már a növény szagolgatása is gyógyít. A középkorban kezdetben inkább a kolostorkertek növénye volt, idővel széles körben elterjedt (pl. kastély- és házikertekben, temetőben). Diószegi Sámuel 1813-ban megjelent *Orvosi Fűvész Könyve* című munkájában a menták felhasználásának új lehetőségeiről írt, leghatékonyabbak sorrendben a következőket tartotta: borsos, csombor és vízi menta. Az első kettőből készülő olaj napjainkban a szájizmtató szerek fontos fertőtlenítő anyaga, amely emellett cukorkák, gyógy-szerek és likőrök ízesítésére vagy szappan-

A vízi menta jellegzetes virágzata

ok illatosítására is szolgál. A növényből készülő teák színben sokféle betegség kezelésére alkalmasak.

Dr. Nebojski László

BAJAI HONPOLGÁR

Megjelenik minden hónap első napján
ISSN 1416-4469

Főszerkesztő:
Bálint László

A szerkesztőbizottság tagjai:
Bálint Attila, Bálint Tibor, dr. Dániel József,
Jász Anikó, Kerekes Katalin, Kovács Zita,
dr. Laki Ferenc, dr. Mayer János,
dr. Nebojski László, Schmiéd Antal

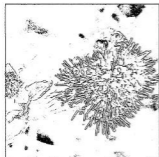
Lapalapító és kiadó:
Újvárosi Államok Művelődési Központ

Postacím:
6300 Baja, Oltványi Imre u. 14.
Telefon: 79/325-399

Fenntartó:
Bajai Honpolgár Alapszervezés
Az alapítvány számlavezető bankja:
OTP Bank Nyrt. Bajai Filéja
Szám száma: 11732033 20030119

Nyomdai munkák:
Arcalet Nyomda Kft.
Baja, Attila u. 15. Tel.: 79/428-044

KÉZIRATOT, FÉNYKÉPET NEM ÖRZÜNK
MÉG ÉS NEM KÜLDÜNK VISSZA.

A menták virágai
gyakran fogadnak látogatókat